

NUORTEN MEDIA-ARKI JA LUKUTAITO

PISA 2015

Marjo Sirén, Kaisa Leino & Kari Nissinen

KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS & SANOMALEHTIEN LIITTO

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Tutkimuksen tausta	2
2.1 Uutismedia suomalaisten arjessa.....	2
2.2 Nuorten mediamaisema.....	4
2.3 Lukutaidon merkitys.....	5
3 Tutkimuksen toteutus	7
3.1 Tutkimuksen tavoite.....	7
3.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät	9
4 Tulokset	11
4.1 Sanomalehdet	11
4.1.1 Sanomalehtien lukemisaktiivisuus	11
4.1.2 Kotitaustan yhteys sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen.....	14
4.1.3 Asuinpaikan ja kotiseudun yhteys sanomalehtien lukemiseen.....	17
4.2 Verkkouutiset	18
4.2.1 Verkkouutisten lukemisaktiivisuus.....	18
4.2.2 Kotitaustan, asuinpaikan ja kotiseudun yhteys verkkouutisten lukemisaktiivisuuteen.....	20
4.2.3 Sanomalehtien ja verkkouutisten välinen suhde	22
4.3 Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuuden yhteys oppimistuloksiin ja kiinnostukseen lukemista kohtaan.....	24
4.4 Muut mediat.....	30
4.4.1 Muiden medioiden käyttöaktiivisuus	30
4.4.2 Eri medioiden käytön yhteys sanomalehtien ja verkkouutisten lukemiseen.....	34
4.4.3 Nuorten mediankäyttö ennen kouluun lähtöä ja koulun jälkeen	35
4.5 Kodin medialaitteet	36
4.6 Mediankäyttäjärühmät.....	37
5 Pohdinta	50
Lähteet.....	54
Liitteet	

1 Johdanto

PISA-tutkimuksen tulokset nostivat Suomen lukutaidon kärkimaaksi vuonna 2000. Vuonna 2006 lukutaidon taso lähti kuitenkin laskuun. Vuoden 2015 tuloksissa lasku vihdoinkin taittui, kun lukutaidon osaamistaso oli aiemman arviointikierron tasolla. (Vettenranta ym. 2016.) Laskusta huolimatta Suomi on edelleen lukutaidon kärkimaita, mikä näkyy myös neljäsluokkalaisten lukutaitoa arvioivassa PIRLS-tutkimuksessa (Kupari, Sulkunen, Vettenranta & Nissinen 2012; Leino, Nissinen, Puhakka & Rautopuro 2017).

Niin opiskelu kuin työelämäkin perustuvat pitkälti teksteihin, joten lukutaito on avainasemassa elinikäisessä oppimisessa ja yhteiskuntaan osallistumisessa. Tutkimuksissa on havaittu lukutaidolla olevan yhteyttä myös muiden aihealueiden oppimiseen (esim. Caponera, Sestito & Russo 2016; Cromley 2009).

Mitä suomalaisnuoret lukevat ja millaisia mediankäyttäjiä he ovat? Vieläkö nuoret lukevat sanomalehtiä? Entä kuinka moni seuraa verkkouutisia? Tässä raportissa tarkastellaan tarkemmin PISA 2015 -tutkimuksen tuloksia ja niiden kautta nuorten media-arkea sekä mediankäytön yhteyttä lukutaitoon ja oppimistuloksiin yleensä.

Aluksi tarkastellaan tutkimuksen taustaa: sanomalehteä suomalaisten arjessa ja uutismedian käytön muutosta, nuorten mediamaisemaa sekä lukutaidon merkitystä. Tämän jälkeen kuvataan tässä tutkimuksessa käytettyä PISA-aineistoa sekä esitellään keskeiset tutkimuskysymykset. Tulosluvussa rakennetaan aineiston avulla kuvaa nuorten mediamaisemasta ja sen muutoksesta viimeisen vuosikymmenen aikana. Tarkastelu kohdistuu erityisesti uutismediaan – sanomalehtien ja verkkouutisten lukemiseen – sekä uutismedian ja lukutaidon yhteyteen. Raportin lopuksi pohditaan nuorten mediankäyttöön liittyviä keskeisimpiä tuloksia.

2 Tutkimuksen tausta

2.1 Uutismedia suomalaisten arjessa

Suomessa ilmestyy noin 200 sanomalehteä, joista neljäsosa on vähintään neljä kertaa viikossa ilmestyviä päivälehtiä. Sanomalehtien määrä Suomessa onkin korkea väkilukuun verrattuna ja sanomalehti on myös käytetyin mainoskanava. (Sanomalehtien Liitto 2017a.) Sanomalehtiä arvostetaan edelleen yhä moninaistuvassa mediamaisemassamme, ja muihin medioihin verrattuna sanomalehteä pidetään erityisen asiantuntevana, uskottavana ja luotettavana (Medioiden mielikuvat 2016). Vaikka tietokoneet, matkapuhelimet, tabletit ja lukulaitteet ovatkin nostaneet suosiotaan niin nuorten kuin vanhempienkin keskuudessa, sanomalehtiä luetaan yleisesti ottaen edelleen eniten painetussa muodossa (Sanomalehtien Liitto 2017b).

Sanomalehti on perinteisesti kuulunut kiinteästi suomalaisten arkeen. Ennen vanhaan printtilehden lukuhetki oli tärkeä rutiini, jonka toistuvuus tuotti nautintoa ja turvallisuuden tunnetta. Lehteä luettiin useimmiten kotona aamiaisen yhteydessä ja työpaikoilla taukojen aikana. Vaikka lehden lukutapahtuma on ollut yksilöllinen, ovat sanomalehdet tarjonneet lukijoilleen yhteisiä keskustelunaiheita sekä kotona että työpaikoilla. (Ks. Linnakylä ym. 2000, 8; Kärki 2005.) Tällaisessa perinteisessä sanomalehden lukemistavassa lehdellä on vankka asema fyysisenä esineenä.

Digitalisaation myötä sanomalehtien lukemiskulttuuri on kuitenkin muuttunut. Nykyistä uutiskulutusta kuvastanee paremmin ajasta ja paikasta riippumaton uutisten selaaminen älypuhelimella. Nykypäivänä ajankohtaiset uutiset tavoittavat lukijansa yhä nopeammin verkkoympäristössä ja täten myös globaali uutisseuranta on lisääntynyt. Uutisten määritelmä on laajentunut osittain sosiaalisen median myötävaikutuksesta. (Uskali 2011, 114.) Sanomalehti ei ole enää yksiselitteisesti printtilehti, vaan sillä viitataan myös esimerkiksi verkon näköisversioon tai lehden verkkosivuihin, jotka välittävät uutisia ympäri vuorokauden. Toisaalta kaikki verkon tai printtilehden uutisisällöiksi mielletyt sisällöt eivät ole välttämättä uutisia, mikä vaikeuttaa lukijan tehtävää arvioida lukemansa tiedon luotettavuutta. Koska verkkolehden rakenne poikkeaa painetusta lehdestä ja sisältää enemmän kuvia, saattaa lukija esimerkiksi erehtyä luulemaan verkkosivulla olevaa mainosta tutkittuun tietoon pohjautuvaksi uutiseksi. (Ks. myös Kaseva

2016, 61–62.) Digitaalisuuden myötä tekstien välinen keskustelu, intertekstuaalisuus, on lisääntynyt. Nykyään sanomalehdestä voidaankin puhua uutismediana, joka on paljon laajempi kuin fyysisenä uutisvälineenä toimiva painettu sanomalehti.

Internetin käytön ja verkkosisältöjen yleistymisen ovat vaikuttaneet väistämättä painetun sanomalehden asemaan. Samaan aikaan kun sanomalehtien printtilevikki on vähentynyt, digitaalinen levikki on noussut viimeisen kahden vuoden aikana noin 30 prosenttia vuodessa. Digitaalisuuden kasvu näkyy voimakkaimmin yhdistelmäköpaleiden (= painettu lehti ja sen digitaalinen versio) nousuna, ja vuonna 2016 yhdistelmäköpaleiden osuus kokonaislevikistä nousikin selvästi painettua suuremmaksi. Sanomalehtien tilaajista yhä useampi saa lehtensä sekä painettuna että digitaalisena, joten tilaajat ovat halukkaita maksamaan sisällöstä kummassakin muodossa. (MediaAuditFinland 2016; MediaAuditFinland 2017.) Painettu ja digitaalinen sanomalehti voidaankin nähdä rinnakkaisina, toisiaan täydentävinä medioina tai jopa yhtenä ja samana asiana. Lisäksi monet lehdet tarjoavat tilaajilleen pääsyn lehden verkkosivujen uutisiin, jotka päivittyvät ympäri vuorokauden (toisin kuin näköislehti). Osa lehdistä tarjoaa näitä uutisia lukijoilleen jopa ilmaiseksi eli ilman tilaamista. Lehdestä onkin muodostunut moniulotteinen kokonaisuus, jolla pyritään palvelemaan lukemisen tarpeita eri paikoissa ja eri vuorokauden aikoina.

Uutismedian suosio perustuu monipuoliseen tekstitarjontaan, josta jokainen voi löytää mieleistään luettavaa. Vakavasti otettavien uutisten ja puheenvuorojen lisäksi lehdistä löytyy kevyempää viihdeluettavaa, kuten sarjakuvia, sekä sääennusteita ja mainoksia. Uutismedian sisältö on siis vaihtelevaa mutta myös ilmaisukeinot ovat monipuolisia – lineaaristen tekstien ohessa esiintyy kuvia, kuvioita, taulukoita, monenlaista grafiikkaa ja värejä. (Linnakylä & Malin 2006, 4.) Verkkolehdistä voidaan käyttää lisäksi ääntä ja videoita, jolloin lehden muoto laajentuu entisestään. Tällöin lukemisen kohteet vaihtelevat painetuista sähköisiin sekä audiovisuaalisista lingvistisiin. Nykyinen media- ja viestintäympäristö korostaakin tekstien multimodaalisuutta. (Herkman & Vainikka 2012a, 41–43.) Multimodaalisuudella tarkoitetaan nimenomaan laaja-alaista tekstikäsitystä, jonka mukaisesti teksti syntyy kirjoituksesta, kuvista, äänistä ja merkeistä (esim. Cope & Kalantzis 2000; Leino 2014, 64).

2.2 Nuorten mediamaisema

1930–1950-luvuilla syntyneet mielletään sanomalehtisukupolveksi, jonka nuoruudessa sanomalehti oli hallitseva media. Televisio ja audiovisuaalisuus kuuluivat 1960–1970-luvuilla nuoruuttaan viettäneiden mediamaisemaan, kun taas 1980-luvulla ja sen jälkeen syntyneelle nettisukupolvelle internet tuli osaksi media-arkea. 2000-luvun jälkeen syntyneet diginatiivit¹ eroavat nettisukupolvesta sikäli, että suurimmalle osalle heistä ubiikki ja mobiili mediamaisema on aivan olennainen ja erottamaton osa arkea. (Herkman & Vainikka 2012a, 26–27; ks. myös Findahl 2012.) Mediasukupolvet eivät kuitenkaan väistämättä noudata ikäluokkia – kyse on enemmänkin mentaalista sukupolvista ja ikäluokkiin liittyvistä yleistyksistä (Herkman 2010, 64).

Diginatiivit ovat median simultaanikäyttäjiä – heillä saattaa olla jatkuvasti auki ja käytössään monta eri kanavaa. Vaihtelevat sisällöt ja samanaikainen toiminta erilaisten medioiden parissa ovat tuttuja nuorille, joiden arki on varsin medioitunutta – suurin osa nuorista käyttää eri medioita vapaa-aikanaan monta tuntia päivässä (Herkman & Vainikka 2012a, 67; Rahja 2013). Eriyisesti internetin merkitys nuorten elämässä on korostunut, eikä internet oikeastaan ole nuorille media tai väline muiden joukossa, vaan pikemminkin osa elämäntyylillä tai tila, jossa vietetään aikaa monipuolisesti ja sosiaalisesti (Matikainen 2011).

Nuorten mediamaisema voi muodostua sisällöltään hyvin yksilölliseksi henkilökohtaisten mieltymysten ja kiinnostuksen kohteiden mukaan. Eri medioiden monipuolinen tarjonta takaa sen, että nuoret voivat kuluttaa juuri itseään kiinnostavia ja puhuttelevia sisältöjä. Nuorten mediankäytön painopiste on kuitenkin viihteellisissä sisällöissä ja keskinäisessä viestittelyssä. Näiden lisäksi nuoret kuluttavat yhä enemmän aikaansa pelaten – etenkin pojille digitaaliset pelit ovat tärkeä osa mediankäyttöä ja arkielämää. (Esim. Herkman 2010; Huhtanen 2016; Kotilainen & Suoninen 2013; Leino 2015.)

Diginatiivien sukupolvi ei myöskään enää välttämättä pelkää käyttää tai luke sisältöä – he voivat halutessaan tuottaa sisältöä itse eri kanaviin. Sosiaalisen median kautta jaetut perinteisen

¹ Herkman (2010) käyttää myös nimitystä *milleniaalit* 1990-luvulla ja erityisesti 2000-luvulla syntyneistä mediasukupolvista.

median uutislinkit ja niiden synnyttämä vuoropuhelu ovat osa uutta uutisekosysteemiä. Tällöin yksilöt ottavat itse asiassa journalismin portinvartijan roolin jakamalla sisältöjä sekä vaikuttamalla näin epäsuorasti journalismin sisältöihin (Tandoc & Vos 2015; Tien Vu 2014; ks. myös Ruotsalainen 2016). Puhutaan myös toissijaisesta medialiikenteestä (secondary traffic), jolla tarkoitetaan sitä, että yksilöiden jakama tieto saatetaan nähdä eri tavoin sen mukaan, keneltä tieto tulee: tutun jakamaa uutislinkkiä saatetaan pitää luotettavampana kuin tuntemattoman jakamaa. (Herkman & Vainikka 2012b, 65; Leino 2014, 60; Nunberg 1996, 128). Monet sosiaalisen median palvelut, kuten Facebook, YouTube ja Blogger, ovatkin syntyneet yksilön viestintällisiin tarpeisiin (Uskali 2011, 111). Esimerkiksi blogien kirjoittaminen, YouTube-kanavilla julkaiseminen tai Snapchatilla jakaminen ovat suosittuja tapoja jakaa omaa sisältöä seuraajilleen, vaikkakin nettisisältöjen selaaminen onkin yleisempi tapa käyttää sosiaalista mediaa kuin itse tuottaminen (Rahja 2013, 8). Vuonna 2012 suomalaisista 15-vuotiaista reilu viidennes jakoi itse luomaansa sisältöä verkossa vähintään kerran viikossa (Leino 2015, 98–99).

Älypuhelimien ja internetin käyttö vievät yhä enemmän aikaa muulta mediankäytöltä. Ne ovat myös väistämättä vaikuttaneet ihmisten lukemistottumuksiin. Nopeatempoisesti toisilleen viestivät nuoret kallistuvat mahdollisesti viihteen ja pikalukemisen puolelle, kun taas pitkäjänteisyyttä vaativa lukeminen saattaa jäädä toissijaiseksi. (Herkman & Vainikka 2012a, 157–159.)

Perinteinen joukkoviestintä joutuu arvioimaan uudelleen, kuinka tavoittaa juuri tämä diginativien kohderyhmä, joka määrittelee viestinnän rajoja ja tapoja uudelleen sekä keskittyy vertaisviestintään ja mediakulttuurin sosiaalisiin ulottuvuuksiin (ks. Herkman 2010). Yhä enemmän onkin tarvetta tuottaa yhdenmukaisten massautistutuotteiden sijaan journalistisia sisältöjä osayleisöille, tässä tapauksessa nuorille, heidän omia intressejään silmällä pitäen (Ruotsalainen 2016, 229).

2.3 Lukutaidon merkitys

Yhteiskunnan osaamisvaatimusten kasvaessa korostuvat nuorten halu oppia uutta ja valmius toimia moninaista osaamista vaativissa tilanteissa. Nämä valmiudet luovat perustan läpi elämän

jatkuvalle oppimiselle ja osaamisen kehittämiseksi. Nykyaikainen työelämä ja aktiivinen osallisuus yhteiskunnan toimintaan edellyttävät monenlaisia tietoja ja taitoja. (Vettenranta ym. 2016.) Erityisesti lukutaidon merkitys on kasvanut tekstipainotteisessa yhteiskunnassamme, jossa arki- ja työelämässä pärjääminen edellyttää toimivaa ja monipuolista lukutaitoa.

Vaikka suomalaisnuoret ovat menestyneet verrattain hyvin kansainvälisissä arvioinneissa, on Suomessa jokaisessa ikäluokassa tuhansia nuoria, joilla ei ole jatko-opintojen kannalta riittävä lukutaito (Sulkunen 2012; Sulkunen & Nissinen 2012; Vettenranta ym. 2016, 27). Koulutuksesta syrjäytyminen voi tarkoittaa opintojen keskeyttämisen tai niistä ulkopuoliseksi jäämisen lisäksi mahdollisesti kasaantuvia toimeentulo-ongelmia, elämänhallinnan ongelmia sekä yhteiskunnassa toimimisen ja vaikuttamisen ulkopuolelle jäämistä (Sulkunen & Nissinen 2012, 47). Kun heikko lukutaito on jo esteenä opiskeluvaiheessa, kuinka heikot lukijat menestyvät työmarkkinoilla tulevaisuudessa? Lukutaidon puute rajaa konkreettisesti nuorten valinnanmahdollisuuksia elämässä. Yksilölle koituvien seurausten lisäksi heikolla lukutaidolla voi olla merkittäviä seurauksia myös yhteiskunnan kilpailukyvyn kannalta (Sulkunen & Nissinen 2012, 47). OECD (2010b) on arvioinut, että oppimistulosten laadulla on koulutusuran pituutta suurempi vaikutus kansakuntien taloudelliseen menestykseen.

Sanomalehden ja muiden mediatekstien monipuolisen ja vaihtelevan sisällön myötä lukija tutustuu väistämättä monenlaisiin tekstilajeihin ja -tyyppeihin, jotka edellyttävät erilaisia lukemisen tapoja. Monimuotoisten tekstien lukeminen on avainasemassa lukutaidon kehittämisessä, joten ei ole yllättävää, että esimerkiksi aktiivisella sanomalehtien lukemisella on aiemmissa tutkimuksissa havaittu myönteinen yhteys lukutaitoon (Leino & Nissinen, painossa; Linnakylä & Malin 2006; Sulkunen & Nissinen 2014).

Nykyisessä verkkoympäristössä korostuu etenkin kriittinen lukutaito. Nuoret viettävät varsin paljon aikaa erilaisissa verkkoympäristöissä, joissa tiedon tai tekstin lähdettä, luotettavuutta ja tarkoitusta tulisi kyetä arvioimaan (ks. esim. Leino 2014; Leino & Nissinen 2012). Kaikki digiajan nuoret eivät kuitenkaan ole automaattisesti taitavia navigoimaan verkkoympäristöissä ja tulkitsemaan saatavilla olevaa tietoa, vaan näitä taitoja on opetettava ja harjoitettava kuten muitakin taitoja (Huhtanen 2016, 7; Leino 2014; Rahja 2013, 17). Nuorilla onkin havaittu olevan

vaikeuksia kriittistä reflektointia ja pohtimista vaativissa lukemistilanteissa – etenkin tekstin sisältöön liittyvän oikeellisuuden sekä laajemmin tekstin kokonaissisällön tulkinta on nuorille haastavaa (ks. Hautamäki ym. 2012; Leino ym. 2017, 20–21; Sulkunen ym. 2010, 23–25). Tätä taustaa vasten nuorten media-arjen ja oppimistulosten tarkastelu on yhä tärkeämpää: nuorten arki täyttyy erilaisista mediasisällöistä ja samaan aikaan tekstitaitovaatimukset kasvavat entisestään.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimuksen tavoite

PISA-tutkimuksessa etsitään vastauksia siihen, miten 15-vuotiaat nuoret osaavat etsiä, soveltaa ja tuottaa tietoa erilaisten ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi. PISA on ensisijaisesti kiinnostunut nuorten valmiuksista hyödyntää lukutaitoaan sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaamistaan jatko-opinnoissa, moninaisissa työtehtävissä ja vaihtelevissa arkielämän tilanteissa. (Vettenranta ym. 2016.)

PISA-arvioinneissa ollaan siis kiinnostuneita muun muassa arkielämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hallitsemisesta. Lukutaitoa ei näin ollen arvioida mekaanisena suorituksena, vaan koeksessa oppilailta edellytetään syvällisempää lukutaitoa: tiedonhakua, luetun ymmärtämistä sekä kriittistä luetun arvioimista ja pohtivaa lukemista. Samoin luonnontieteellistä ja matemaattista osaamista arvioidaan arkielämän ja käytännön ongelmatilanteiden kautta. (OECD 2015.) Tästä syystä lukutaidon – ja muidenkin osaamisalueiden – oppimistuloksia pyritään mittaamaan mahdollisimman autenttisilla, todellista elämää jäljittelevillä tehtävillä. Nuorten oman tekstimaailman tavoittaminen on tärkeää, jotta kokeissa pystytään arvioimaan nuorten todellista lukutaitoa erilaisissa lukemistilanteissa ja luettaessa tekstejä eri tarpeisiin. (Sulkunen 2007; Vettenranta ym. 2016.) Lukutaitoa arvioivissa tehtävissä autenttisuus näkyy monimuotoisissa, jo aiemmin julkaistuissa teksteissä. Tämän vuoksi useat lukukokeen teksteistä ovatkin olleet erilaisia mediatekstejä ja monet niistä ovat peräisin sanomalehdestä. Hyvällä lukutaidolla on myös vahva yhteys luonnontieteissä ja matematiikassa menestymiseen ja esimerkiksi luonnontieteissä monet koetehtävät ovat liittyneet juuri sanomalehtiteksteihin. (Linnakylä & Malin 2006.)

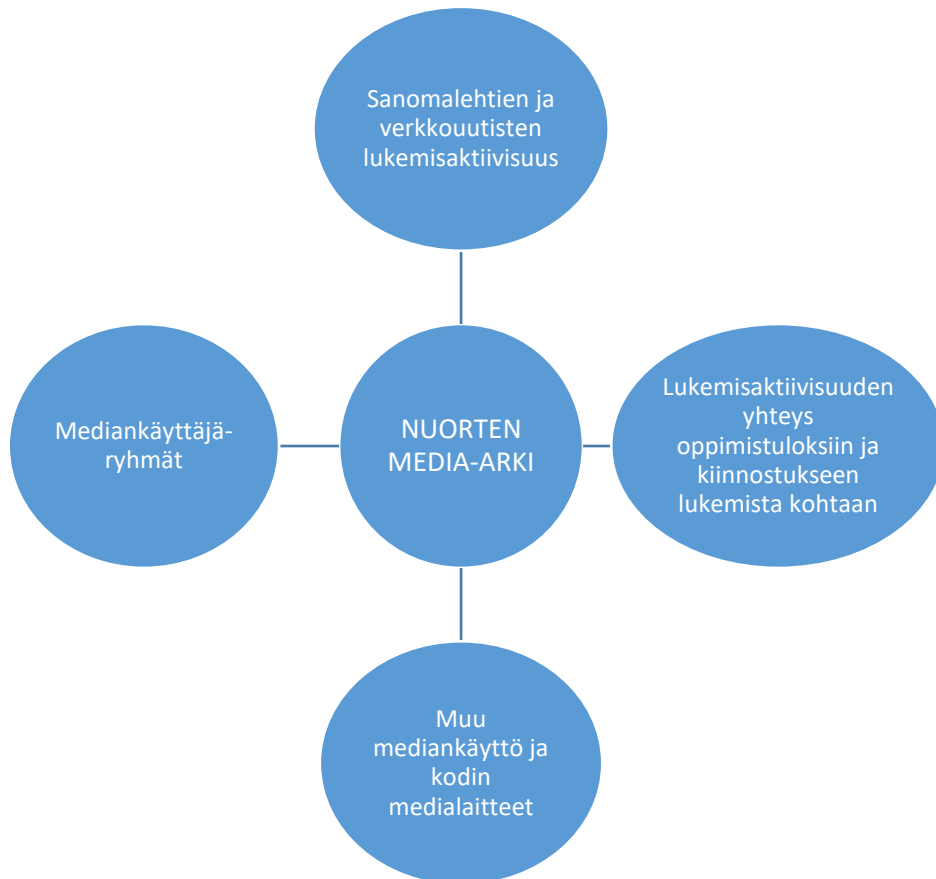
PISAn pääarviointialueina ovat vuorotellen lukutaito, luonnontieteet ja matematiikka. Tutkimuskerroilla arvioidaan myös vaihtuvia osa-alueita. Vuonna 2015 pääarviointialueena oli luonnontieteet ja sivualueina olivat lukutaito, matematiikka ja yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu. (Vettenranta ym. 2016.) Lukutaito oli edellisen kerran pääarviointialueena vuonna 2009, ja sen vuoksi vuoden 2009 tuloksia käytetään vertailutietona tässä raportissa.

Sanomalehtien lukemisaktiivisuuden ja PISAn oppimistulosten välisestä yhteydestä on julkaistu aiemmin tutkimus vuonna 2006, jolloin tutkimuksessa hyödynnettiin vuonna 2003 kerättyä PISA-aineistoa (ks. Linnakylä & Malin 2006). Sen jälkeen mediat ovat kehittyneet ja muuttuneet. Erityisesti sosiaalisen median yleistymisen reilun kymmenen vuoden aikana on muuttanut sitä, mitä nuoret lukevat ja mistä he saavat tietoa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella PISA 2015 -tulosten valossa, millaisena suomalaisnuorten media-arki näyttäytyy. Tutkimus tarkastelee 15-vuotiaiden nuorten sanomalehtien, verkkouutisten ja muiden tekstien lukemisaktiivisuutta ja siihen yhteydessä olevia taustatekijöitä. Lisäksi tarkastellaan sitä, miten sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuus on yhteydessä PISAn oppimistuloksiin ja nuorten kiinnostukseen lukemista kohtaan, millaisia laitteita nuorten media-arkeen kuuluu ja millaisia mediankäyttäjryhmiä nuorista voidaan tutkimusaineiston perusteella tunnistaa. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Kuinka aktiivisesti suomalaisnuoret lukevat sanomalehtiä ja verkkouutisia? Miten sanomalehtien sekä verkkouutisten lukemisaktiivisuus vaihtelee eri ryhmien välillä (tyttöillä ja pojilla, suomen- ja ruotsinkielisillä nuorilla, erilaisissa sosioekonomisissa ryhmissä sekä eri puolilla Suomea)?
2. Miten sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuus on yhteydessä lukutaidon, luonnontieteiden ja matematiikan oppimistuloksiin sekä kiinnostukseen lukemista kohtaan?
3. Kuinka aktiivisesti suomalaisnuoret käyttävät muita medioita ja millaisia lukemiseen ja muuhun mediankäyttöön liittyviä laitteita nuorten kotona on?
4. Millaisia mediankäyttäjryhmiä nuorista muodostuu?

Tutkimusasetelma käy ilmi oheisesta kuvioista (kuvio 1):

Kuvio 1. Tutkimusasetelma

3.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimuksen tulokset perustuvat PISA 2015 -tutkimuksen aineistoon, joka on edustava otos suomalaisten peruskoulujen 15-vuotiaista oppilaista. PISA-kokeeseen osallistui 5 882 oppilasta 168 koulusta. Oppilaspopulaatiossa vallitsevan tilanteen mukaisesti otoksessa oli maahanmuuttajataustaisia oppilaita noin 4 prosenttia ja ruotsinkielisiä oppilaita noin 6 prosenttia. Oppilaat valitaan PISA-kokeeseen iän perusteella, ja siksi mukana oli oppilaita eri vuosiluokilta: Osallistuneista oppilaista noin 87 prosenttia oli 9.-luokkalaisia, noin 13 prosenttia 8.-luokkalaisia ja vajaa prosentti 7.-luokkalaisia. Peruskoulun 10.-luokkalaisia, lukiolaisia ja ammattikoululaisia

oli kokeessa vain muutama. Osaamisen arvioinnin lisäksi kaikki tutkimukseen osallistuneet oppilaat täyttivät kyselylomakkeen, joka sisälsi oppilaan perhettä ja kotitaustaa, lukuharrastusta ja koulunkäyntiä koskevia kysymyksiä.

Eri medioiden lukemisaktiivisuutta selvitettiin kyseisellä oppilaskyselyllä, jolla tiedusteltiin muun muassa, kuinka usein nuori lukee omasta halustaan sanomalehtiä, aikakauslehtiä, sarjakuvia, kauno- tai tietokirjallisuutta tai erityyppisiä verkkotekstejä, kuten verkkouutisia tai verkkosanakirjoja. Perinteisten medioiden lukemisaktiivisuutta mitattiin viisiportaisella asteikolla, jonka vastausvaihtoehdot olivat seuraavat: *en koskaan tai tuskin koskaan, muutaman kerran vuodessa, noin kerran kuukaudessa, useita kertoja kuukaudessa ja useita kertoja viikossa*. Verkkotekstien lukemisaktiivisuuden vastausasteikko oli hieman erilainen: *en tiedä mitä tarkoittaa, en koskaan tai tuskin koskaan, useita kertoja kuukaudessa, useita kertoja viikossa ja useita kertoja päivässä*. Käytetyistä mittareista ei käy ilmi, kuinka paljon aikaa nuori käyttää kunkin median lukemiseen tai mitä hän mediasta lukee.

Tutkimustulokset esitetään kuvailevina tilastollisina tunnuslukuina, kuten frekvensseinä, prosentiosuuksina ja keskiarvoina. Tunnusluvut on laskettu koko oppilasaineistolle tai siitä eri taustamuuttujien, kuten sukupuolen tai sosioekonomisen aseman, mukaan muodostetuille osaryhmille. Muuttujien välisiä yhteyksiä kuvataan tarvittaessa korrelaatiokertoimen avulla.

Raportissa käytettyjä keskeisiä asenne- ja taustamuuttujia kuvataan tarkemmin liitteessä 1. PISA 2015 -tutkimusta ja sen keskeisiä tuloksia esitellään tarkemmin kansallisissa PISA-raporteissa (esim. Vettenranta ym. 2016).

4 Tulokset

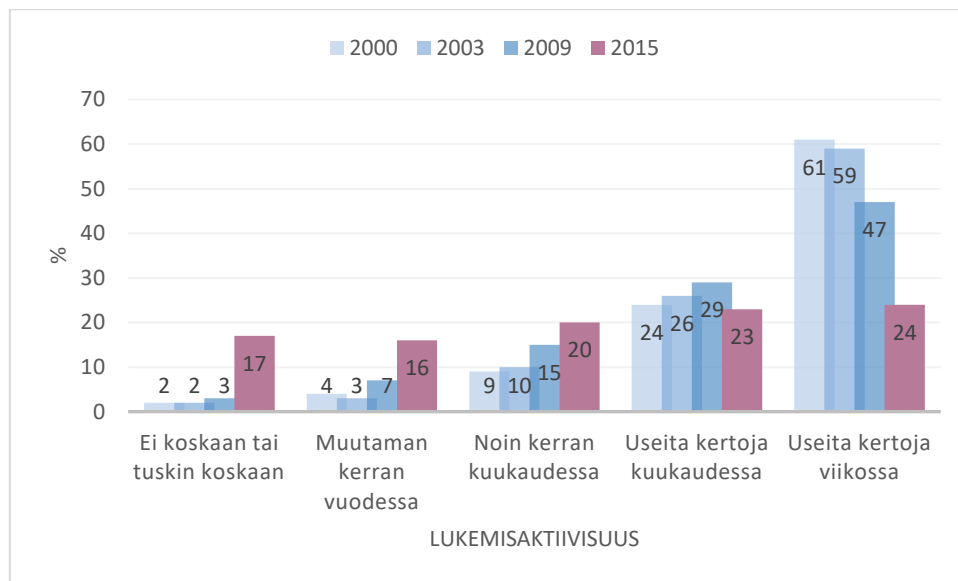
4.1 Sanomalehdet

4.1.1 Sanomalehtien lukemisaktiivisuus

PISAn oppilaskyselyssä nuorilta tiedusteltiin erikseen sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuutta. Sanomalehden muotoa (printti- vai digilehti) ei määritelty, mutta samassa yhteydessä kysyttiin myös eräiden muiden, pääasiassa painettuna luettavien tekstilajien lukuaktiivisuudesta, joten vastaajat ovat mahdollisesti mieltäneet sanomalehden nimenomaan painettuna lehtenä.

Suomalaisnuorista lähes neljäsosa (24 %) luki sanomalehtiä useita kertoja viikossa (kuvio 2). Useita kertoja kuukaudessa lukevia oli 23 prosenttia, kun taas viidennes (20 %) tarttui lehteen noin kerran kuukaudessa. Harvemmin sanomalehtiä lukevien nuorten osuus oli yhteensä hieman yli 30 prosenttia: 16 prosenttia nuorista luki lehtiä muutaman kerran vuodessa ja jopa 17 prosenttia nuorista ilmoitti lukevansa sanomalehtiä tuskin koskaan tai ettei lukenut niitä ollenkaan. Suomalaiset 15-vuotiaat olivat kuitenkin hieman aktiivisempia sanomalehtien lukijoita kuin 4.-luokkalaiset, joista 38 prosenttia ilmoitti, ettei lukenut sanomalehtiä koskaan tai luki tuskin koskaan (Leino ym. 2017, 28).

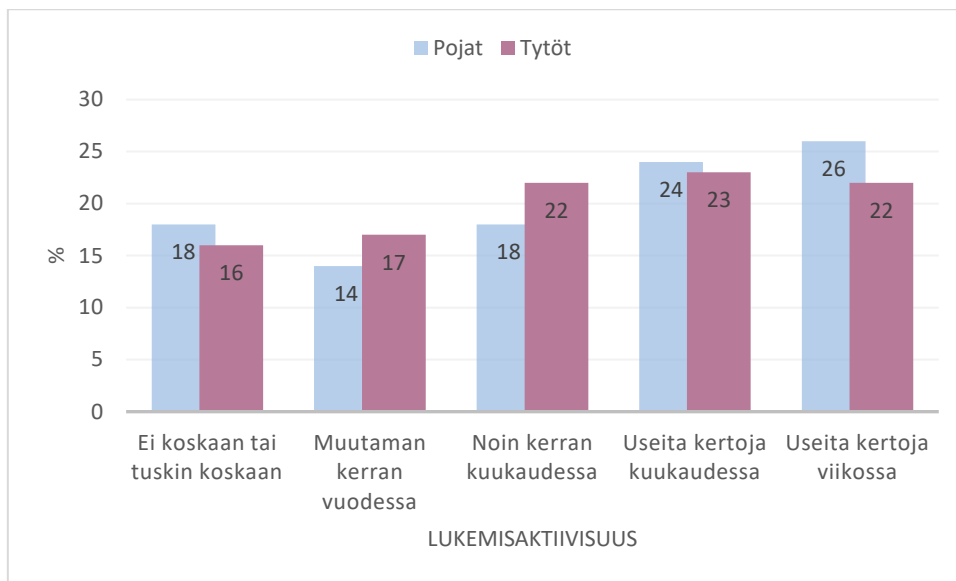
PISA-aineistojen vertailu osoittaa, etteivät suomalaisnuoret tartu sanomalehteen yhtä ahkerasti kuin aikaisemmin. Aikaisempien vuosien tuloksiin verrattuna tilanne on muuttunut selvästi (kuvio 2). Vielä vuonna 2009 sanomalehtiä useita kertoja viikossa lukevien nuorten osuus oli 47 prosenttia, kun vastaava luku vuonna 2015 oli 24 prosenttia; kaikkein aktiivisin sanomalehtien lukeminen on siis vähentynyt merkittävästi kuuden vuoden aikana. Lukemisaktiivisuuden heikkeneminen on erityisen mittavaa verrattuna 2000-luvun alkupuoleen, jolloin peräti 59–61 prosenttia nuorista luki sanomalehtiä useita kertoja viikossa.

Kuvio 2. Nuorten sanomalehtien lukemisaktiivisuus vuosina 2000, 2003, 2009 ja 2015

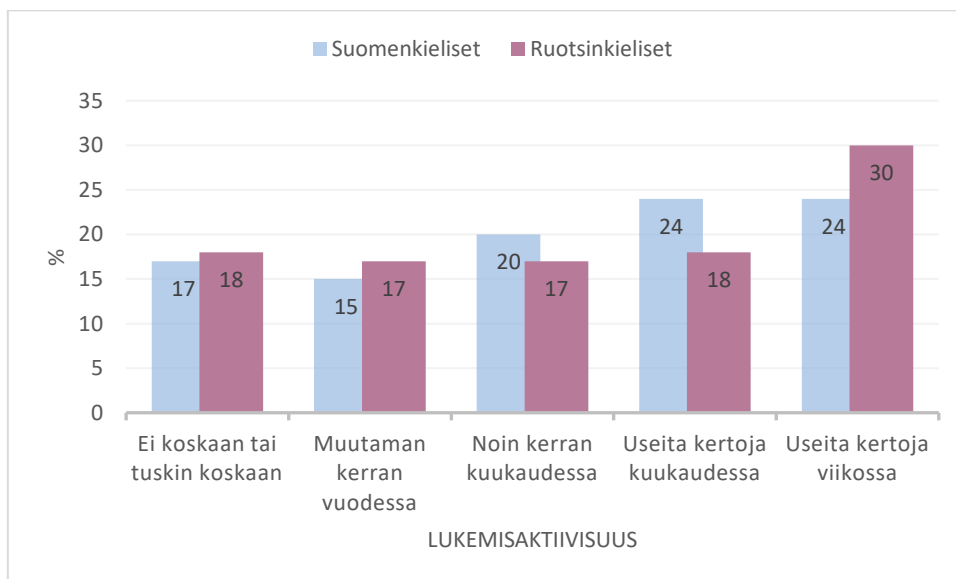
Vuonna 2009 Suomessa oli OECD-maista vähiten sellaisia nuoria, jotka eivät lukeneet sanomalehtiä. Tuolloin passiivisimpien sanomalehtien lukijoiden keskiarvo OECD-maissa oli 18 prosenttia. Vuoden 2015 tuloksista ei kuitenkaan ole saatavilla OECD-maiden keskiarvoa, koska sanomalehtien lukemisaktiivisuutta tiedusteltiin ainoastaan kansallisesti.

Tytöt ja pojat lukivat sanomalehtiä lähes yhtä aktiivisesti (kuvio 3). Kaikkein aktiivisimmassa eli useita kertoja viikossa lukevien ryhmässä poikia (26 %) oli kuitenkin hieman enemmän kuin tyttöjä (22 %) – näin oli myös vuonna 2009. Useita kertoja kuukaudessa lukevien ryhmässä poikien osuus (24 %) oli lähes sama kuin tyttöjen (23 %). Erot tyttöjen ja poikien välillä eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Voidaan todeta, että sanomalehti on edelleen varsin tasa-arvoinen media, jota luetaan yhtä aktiivisesti sukupuolesta riippumatta (ks. Linnakylä & Malin 2006, 19).

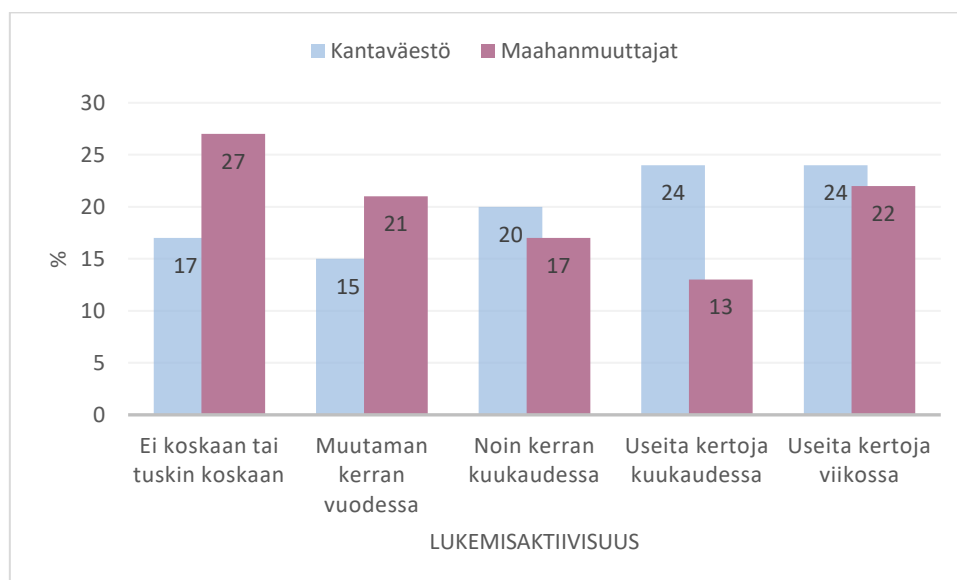
Kuvio 3. Sukupuoliero sanomalehtien lukemisaktiivisuudessa

Kieliryhmien välillä oli pieniä eroja, mutta ne eivät olleet tilastollisesti merkitseviä (kuvio 4). Ruotsinkielisistä nuorista 30 prosenttia luki sanomalehtiä useita kertoja viikossa, kun taas suomenkielisistä nuorista lehtiä luki 24 prosenttia. Seuraavaksi aktiivisimmassa eli useita kertoja kuukaudessa lukevien ryhmässä tilanne oli päinvastainen: suomenkielisten osuus oli 24 prosenttia ja ruotsinkielisten 18 prosenttia. Passiivisimmissa ryhmissä kieliryhmien väliset erot olivat pienempiä.

Kuvio 4. Suomen- ja ruotsinkielisten nuorten sanomalehtien lukemisaktiivisuus

Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestöön kuuluvien nuorten välillä sen sijaan oli tilastollisesti merkitsevä ero (kuvio 5): kantaväestöön kuuluvat lukivat sanomalehtiä aktiivisemmin kuin maahanmuuttajanuoret. Kaikkein passiivisimpaan lukijaryhmään kuului maahanmuuttajanuorista 27 prosenttia, kun taas kantaväestön nuorilla vastaava osuus oli 17 prosenttia. Useita kertoja kuukaudessa luki 24 prosenttia kantaväestön nuorista ja 13 prosenttia maahanmuuttajanuorista. Useita kertoja viikossa lukevien välillä ei kuitenkaan ollut vastaavansuuruista eroa: kantaväestön nuorista 24 prosenttia ja maahanmuuttajanuorista 22 prosenttia kuului tähän ryhmään. On hyvä huomioida, että maahanmuuttajanuorten osuus aineistosta oli varsin pieni, eikä tutkimuksessa myöskään selvitetty, millä kielellä maahanmuuttajanuoret lehtiä lukivat.

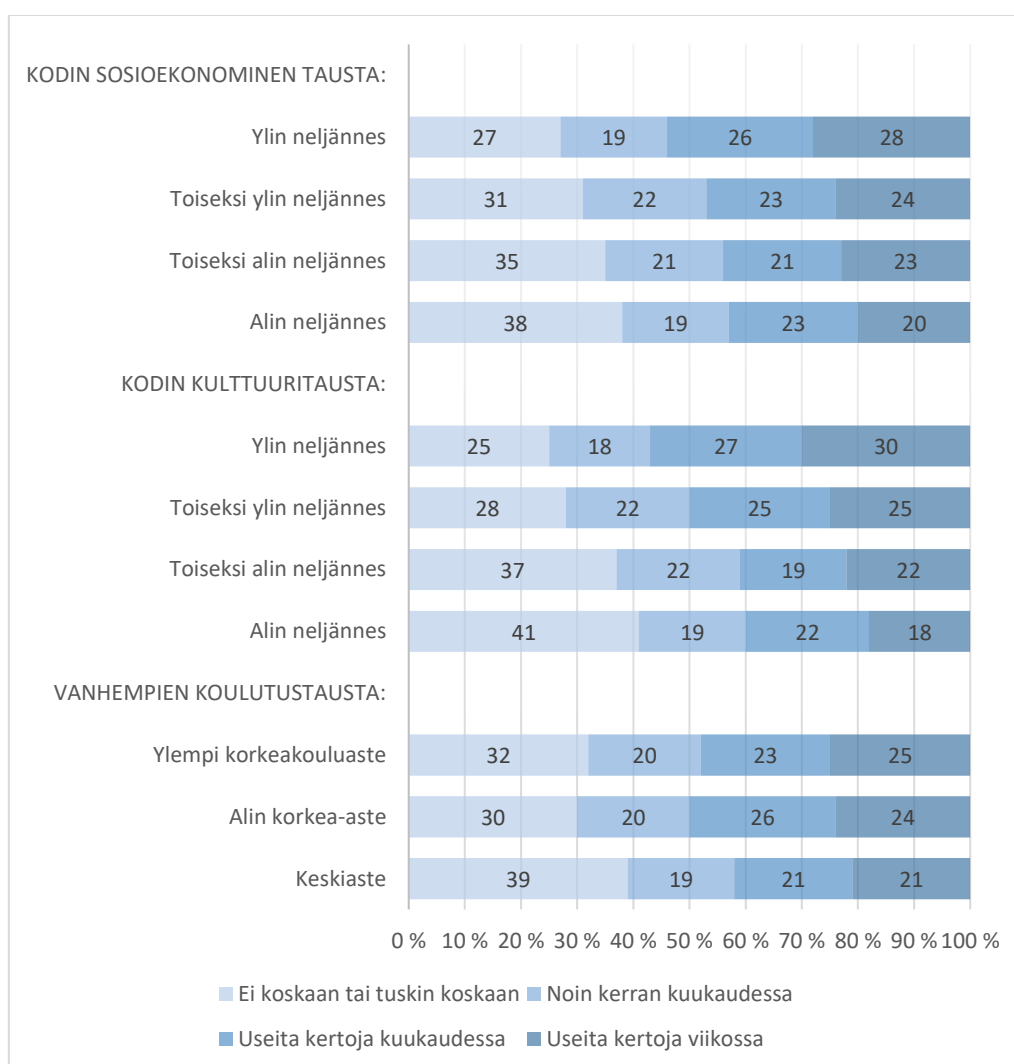

Kuvio 5. Kantaväestön nuorten ja maahanmuuttajanuorten sanomalehtien lukemisaktiivisuus

4.1.2 Kotitaustan yhteys sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen

Kodin sosioekonomisen taustan merkitys näkyy aiempaa voimakkaampana PISAn oppimistuloksissa. Lukutaidon taso on laskenut vuodesta 2009 eniten tyttöillä, joiden sosioekonominen tausta on keskimääräistä alhaisempi. Oppilaiden sosioekonominen tausta heijastuu myös koulujen tuloksiin siten, että lukutaidon keskimääräinen taso on laskenut eniten kouluissa, joissa on paljon sosioekonomiselta taustaltaan alimpiin ryhmiin kuuluvia oppilaita. (Ks. Vetteranta ym. 2016, 55.)

Nuorten sosioekonominen tausta (ks. liite 1) on yhteydessä myös sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen. Vastausten perusteella oppilaat jaettiin neljään sosioekonomiseen luokkaan eli neljännekseen. Ylimmän ja alimman neljänneksen sanomalehtien lukemisaktiivisuudessa oli selvä ero: ylimmässä neljänneksessä olevista nuorista 28 prosenttia luki sanomalehteä useita kertoja viikossa, kun alimmassa neljänneksessä vastaava luku oli 20 prosenttia (kuvio 6). Vastaavasti niiden nuorten osuus, jotka eivät lue sanomalehtiä koskaan tai juuri koskaan, kasvoi johdonmukaisesti siirryttäessä ylimmästä sosioekonomisesta neljänneksestä alimpaan.

Kuvio 6. Kotitaustan yhteys sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen

Sosioekonomisen aseman ja sanomalehtien lukemisaktiivisuuden välinen yhteys oli samankaltainen jo vuoden 2009 PISA-tutkimuksessa, joskin tuolloin sanomalehtien lukemisaktiivisuus

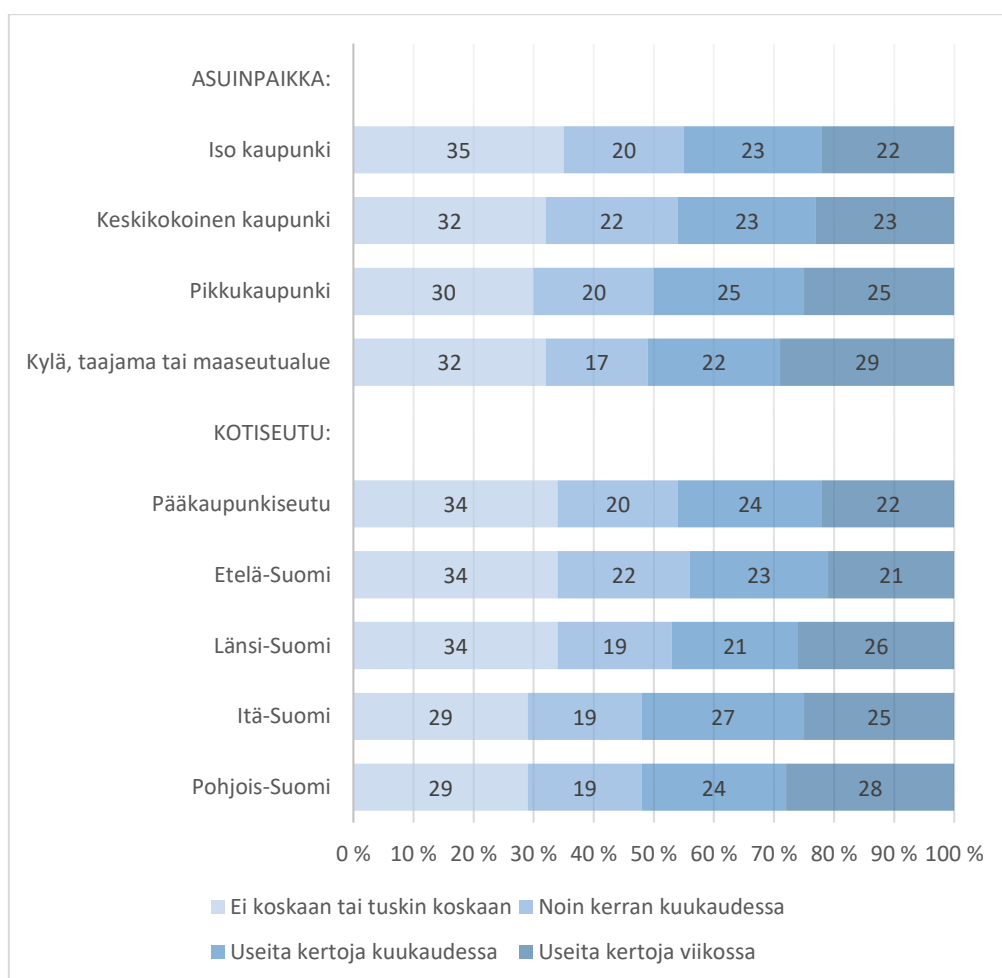
oli olennaisesti korkeammalla tasolla: sosioekonomisesta ryhmästä riippuen 44–50 prosenttia nuorista ilmoitti lukevansa sanomalehtiä viikoittain. Vuoden 2015 tuloksissa on kuitenkin uutta se, että erot ylimmän ja alimman sosioekonomisen neljänneksen lukemisaktiivisuudessa ovat tilastollisesti merkitseviä.

Kodin kulttuuritaustaa kartoitettiin kysymällä oppilailta, missä määrin heillä oli kotonaan klasista kirjallisuutta, runokirjoja tai taideteoksia. Jälleen nuoret jaettiin vastausten perusteella neljään ryhmään. Tulosten perusteella voidaan todeta, että kodin kulttuuritausta vaikuttaa myös sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen. Lukeminen oli merkitsevästi yleisempää ylimmässä neljänneksessä alimpaan neljännekseen verrattuna (kuvio 6). Ylimmän neljänneksen oppilaista 30 prosenttia ilmoitti lukevansa sanomalehtiä useita kertoja viikossa, kun alimmassa neljänneksessä aktiivisia lukijoita oli vain 18 prosenttia. Alimmassa neljänneksessä passiivisia lukijoita oli myös merkitsevästi eniten: 41 prosenttia nuorista ilmoitti, etteivät he lue sanomalehtiä paljonkaan. Ei koskaan tai tuskin koskaan lukevien ryhmiin on sisällytetty myös ne, jotka vastasivat lukevansa sanomalehtiä muutaman kerran vuodessa. Sosioekonomiseen asemaan verrattuna kulttuuritaustan yhteys sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen oli hieman voimakkaampi: kulttuuritaustan mukaan määriteltyjen ryhmien väliset erot olivat hieman suurempia ja merkitsevempiä.

Vanhempien koulutustausta vaikuttaa myös jonkin verran siihen, kuinka aktiivisesti nuoret lukevat sanomalehtiä (kuvio 6). On hyvä huomata, ettei vertailussa ole perusasteen koulutusta, koska useimpien nuorten vanhemmista ainakin jommallakummalla oli vähintään keskiasteen koulutus, joka kattaa toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja erikoisammattitutkinnot. Tuloksissa on siis otettu huomioon ainoastaan se vanhempi, jolla oli korkeampi koulutusaste. Alimman korkea-asteen, eli ammatillisen opistoasteen koulutuksen, sekä ylempien korkeakoulututkintojen suorittaneiden vanhempien lapset lukivat kuitenkin hieman aktiivisemmin sanomalehtiä kuin keskiasteen koulutuksen suorittaneiden vanhempien lapset, vaikka ero ei ollutkaan tilastollisesti merkitsevä.

4.1.3 Asuinpaikan ja kotiseudun yhteys sanomalehtien lukemiseen

Sillä, asuiko nuori pienemmässä vai isommassa kaupungissa, ei ollut merkitsevää yhteyttä sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen (kuvio 7). Kylä-, taajama- tai maaseutualueilla asui kuitenkin isompia paikkakuntia enemmän nuoria (29 %), jotka lukivat sanomalehtiä aktiivisesti. Asukasmäärältään pienissä kaupungeissa tartuttiin myös sanomalehteen hieman aktiivisemmin kuin isoissa tai keskikokoisissa kaupungeissa.

Kuvio 7. Asuinpaikan ja kotiseudun yhteys sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen

Pohjois-, Itä-, ja Länsi-Suomessa 25–28 prosenttia nuorista luki sanomalehtiä useita kertoja viikossa (kuvio 7). Pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Suomessa useita kertoja viikossa sanomaleh-

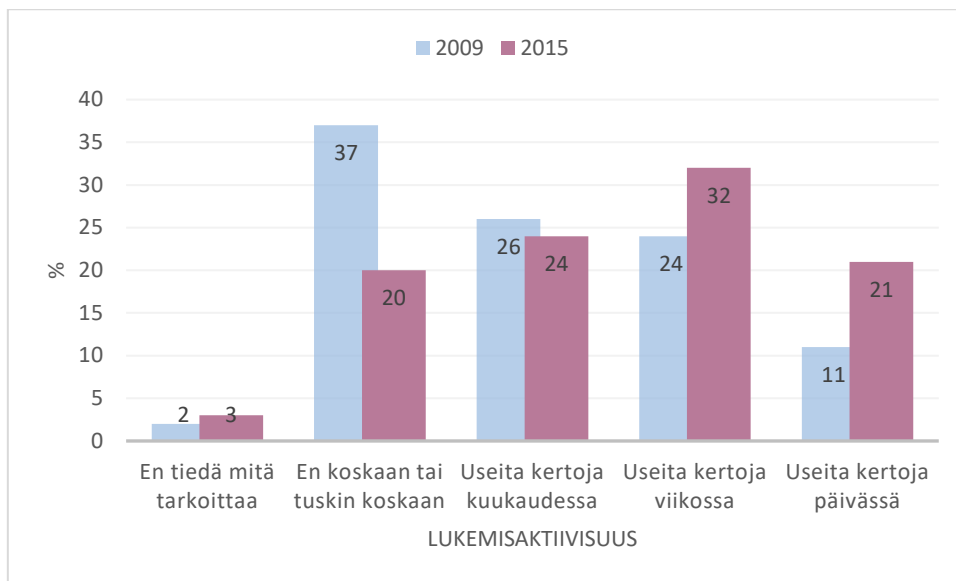
tiä lukevia nuoria oli 21–22 prosenttia, joten sanomalehtiä luettiin hieman aktiivisemmin muualla Suomessa, mikä vastasi myös vuoden 2006 tutkimuksen (Linnakylä & Malin 2006) tuloksia.

4.2 Verkkouutiset

4.2.1 Verkkouutisten lukemisaktiivisuus

PISAn taustakyselyssä kysyttiin oppilailta, kuinka usein he käyttivät tietokonetta erilaisiin lukemiseen liittyviin asioihin, kuten sähköpostin lukemiseen, tiedonhakuun tai chattailuun. Nuoria pyydettiin myös arvioimaan, kuinka usein he lukivat verkkouutisia esimerkiksi YLE:n sivuilta tai verkkolehdistä. On syytä huomata, että verkkouutisia ei oltu määritelty tarkemmin, joten ei voida tietää, millaiset sivustot nuoret itse määrittelivät verkkouutisiksi ja näin ollen huomioivat vastauksissaan. Tulosten mukaan 21 prosenttia nuorista luki verkkouutisia useita kertoja päivässä (kuvio 8). Lisäksi kolmannes (32 %) 15-vuotiaista nuorista luki verkkouutisia useita kertoja viikossa. Verkkouutisten lukeminen oli kaikkiaan melko aktiivista: noin kolme neljästä (77 %) ilmoitti lukevansa verkkouutisia vähintään useita kertoja kuukaudessa. Toisaalta on huomattava, että maassamme viidennes nuorista ei lue verkkouutisia oikeastaan ollenkaan.

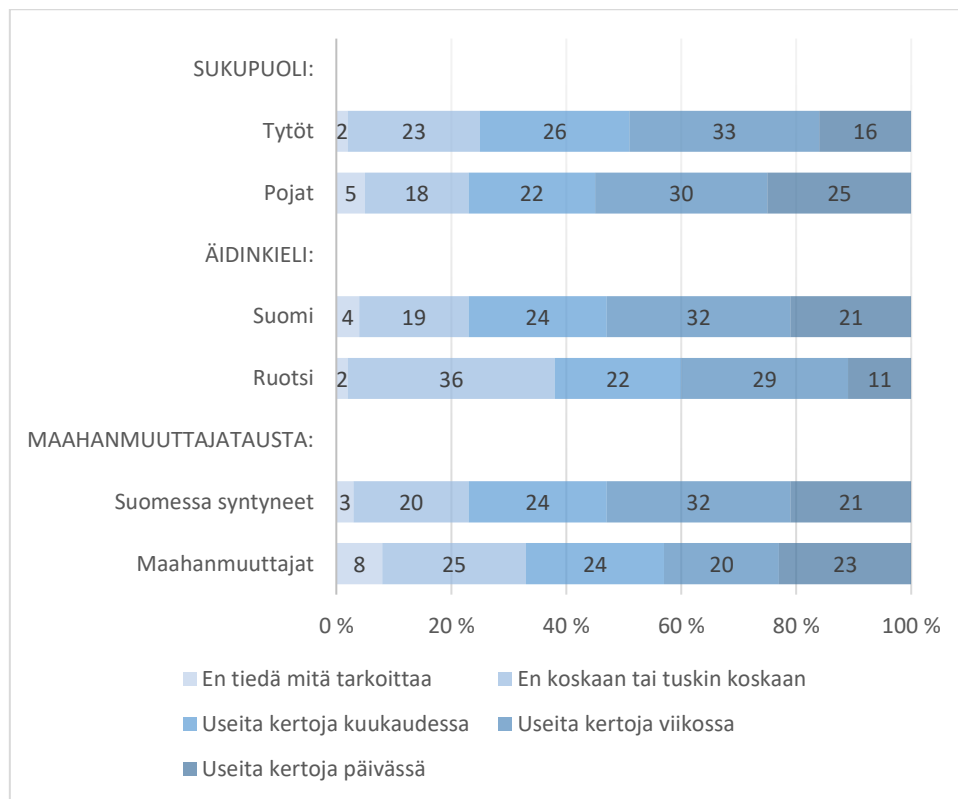
Verkkouutisten lukemisaktiivisuudessa on tapahtunut selvä muutos vuoteen 2009 verrattuna (kuvio 8). Tuolloin peräti 37 prosenttia nuorista ilmoitti, ettei lukenut verkkouutisia miltei koskaan. Vuonna 2015 yli puolet nuorista luki verkkouutisia vähintään useita kertoja viikossa. Journalismia kulutetaan siis edelleen – väline vain on eri kuin aiemmin (ks. myös Matikainen 2011, 21).

Kuvio 8. Nuorten verkkouutisten lukemisaktiivisuus vuosina 2009 ja 2015

Verkkouutisten lukemisaktiivisuus vaihteli jonkin verran eri osaryhmissä. Pojat olivat merkittävästi tyttöjä aktiivisempia lukijoita (kuvio 9). Pojista 55 prosenttia ja tytöistä 49 prosenttia luki verkkouutisia vähintään useita kertoja viikossa. Suurin sukupuolten välinen ero oli kuitenkin yhteydessä päivittäiseen lukemistiheyteen: pojista neljännes (25 %) ilmoitti lukevansa uutisia verkosta useita kertoja päivän aikana, kun tyttöjen vastaava osuus oli 16 prosenttia. On myös merkillepantavaa, että tytöistä jopa 23 prosenttia kertoi jättävänsä lukematta verkkouutiset lähestulkoon kokonaan, kun pojilla vastaava osuus oli viisi prosenttiyksikköä vähemmän. Pojat näyttävät tämän perusteella suosivan ajankohtaisia aiheita hieman tyttöjä enemmän ja lukevan mielellään lyhyitä verkkotekstejä.

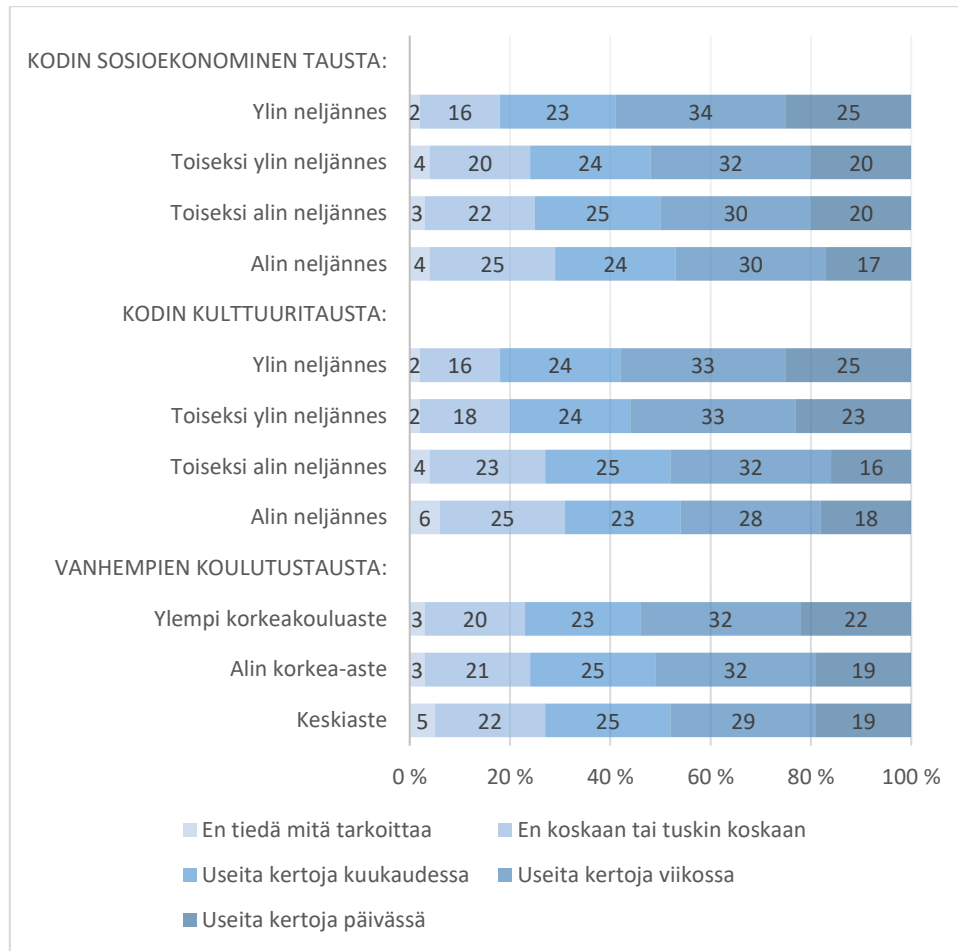
Myös kieli- ja maahanmuuttajatausta vaikuttivat merkittävästi verkkouutisten lukemisaktiivisuuteen (kuvio 9). Perinteisen sanomalehden lukijoina ruotsinkieliset olivat hieman aktiivisempia kuin suomenkieliset nuoret, mutta verkkouutisten kohdalla tilanne oli päinvastainen: peräti 36 prosenttia ruotsinkielisistä nuorista kertoi jättävänsä verkkouutiset lähes tyystin lukematta, kun vastaava osuus suomenkielisillä oli 19 prosenttia. Päivittäin verkkouutisia lukevissa oli selvästi enemmän suomenkielisiä nuoria (21 %) kuin ruotsinkielisiä (11 %). Maahanmuuttajanuorten ja Suomessa syntyneiden nuorten merkitevin ero oli viikoittaisen lukemistiheyden välillä: Suomessa syntyneistä nuorista 32 prosenttia luki uutisensa verkossa useita kertoja viikossa, kun taas vastaavasti maahanmuuttajataustaisista nuorista viidennes (20 %).

Kuvio 9. Eri osaryhmien väliset erot verkkouutisten lukemisaktiivisuudessa

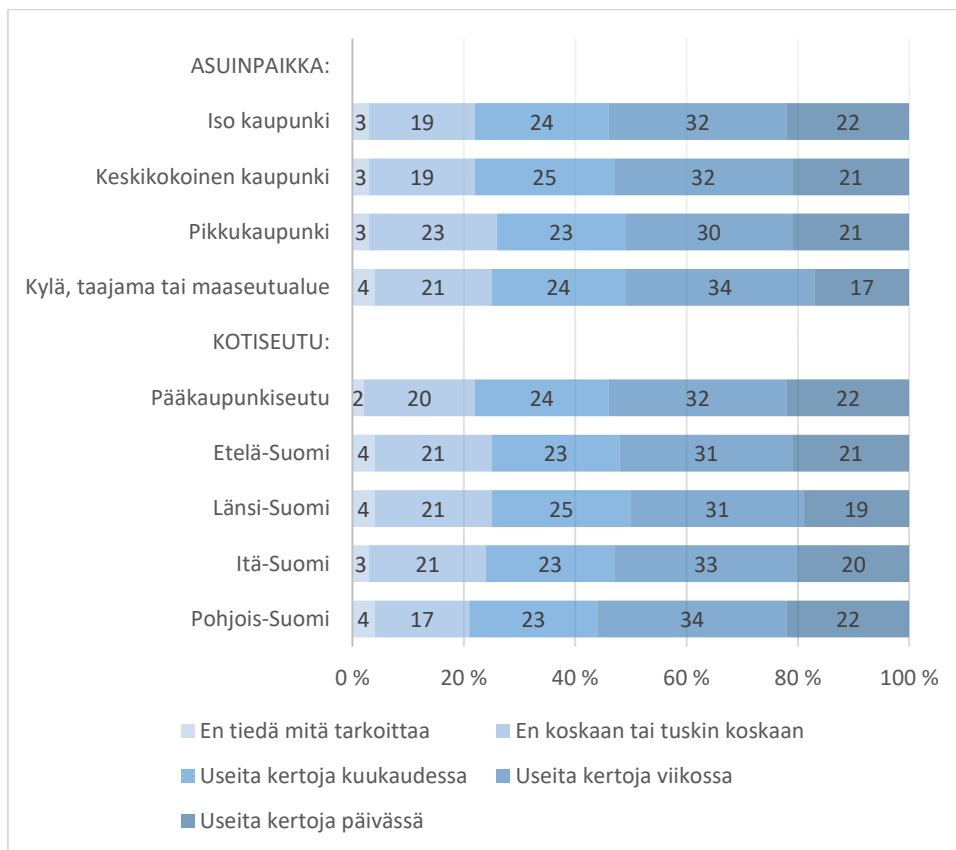
4.2.2 Kotitaustan, asuinpaikan ja kotiseudun yhteys verkkouutisten lukemisaktiivisuuteen

Nuoren sosioekonomisen taustan ja verkkouutisten lukemisaktiivisuuden välillä oli niin ikään merkitsevä yhteys (kuvio 10). Ylimmän sosioekonomisen ryhmän nuoret olivat aktiivisimpia ja alimman ryhmän nuoret passiivisimpia verkkouutisten lukijoita. Myös kodin klassisen kulttuurin arvostuksella oli selvä ja tilastollisesti merkitsevä yhteys verkkouutisten lukemiseen: kahdessa ylimmässä neljänneksessä aktiivinen lukeminen oli yleisempää kuin kahdessa alemmassa ryhmässä. Samantapainen yhteys on nähtävissä myös vanhempien koulutustaustan ja verkkouutisten lukemisen välillä: korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapset lukivat verkkouutisia hieman muita aktiivisemmin, vaikka ero olikin hyvin pieni eikä siis tilastollisesti merkitsevä.

Kuvio 10. Kotitaustan yhteys verkkouutisten lukemisaktiivisuuteen

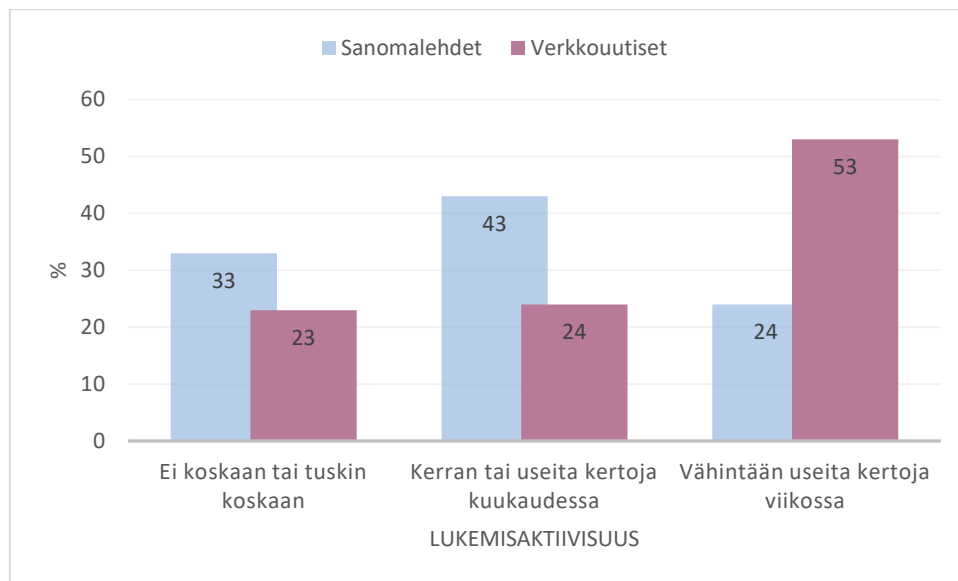
Asuinpaikalla ei ollut merkitsevää yhteyttä verkkouutisten seuraamiseen (kuvio 11). Verkkouutisia luetaan siis lähes yhtä aktiivisesti pienemmillä paikkakunnilla ja suuremmilla kaupunkialueilla. Myöskään nuoren kotiseudulla ei ollut selvää yhteyttä verkkouutisten lukemisaktiivisuuteen.

Kuvio 11. Asuinpaikan ja kotiseudun yhteys verkkouutisten lukemisaktiivisuuteen

4.2.3 Sanomalehtien ja verkkouutisten välinen suhde

Koska sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuutta on taustakyselyssä tiedusteltu hie- man eri tavoin, eivät tulokset ole suoraan verrattavissa toisiinsa. Kuviossa 12 on yhdistetty verkkouutisten lukemisen osalta useita kertoja viikossa sekä useita kertoja päivässä lukevien nuorten ryhmät sekä ne ryhmät, joissa verkkouutisia ei luettu miltei koskaan tai ei tiedetty, mitä verkkouutisilla tarkoitettiin. Sanomalehtien osalta toisiinsa on yhdistetty ei koskaan tai tuskin koskaan ja muutaman kerran vuodessa lukevien ryhmät, kuten myös kerran tai useita kertoja kuukaudessa lukevien ryhmät. Voidaan todeta, että verkkouutiset tavoittavat nuoret perinteistä sanomalehteä useammin, jos verrataan viikoittaista lukemisaktiivisuutta: sanomalehteen tarttui viikoittain lähes neljännes (24 %) nuorista, kun puolestaan 53 prosenttia nuorista luki verkko- uutisia vähintään useita kertoja viikossa. Kokonaisuutena 43 prosenttia nuorista ilmoitti luke- vansa verkkouutisia useammin kuin sanomalehteä, kun taas 13 prosenttia luki useammin sano- malehteä. Noin 44 prosenttia nuorista luki molempia suunnilleen yhtä usein.

Kuvio 12. Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuus

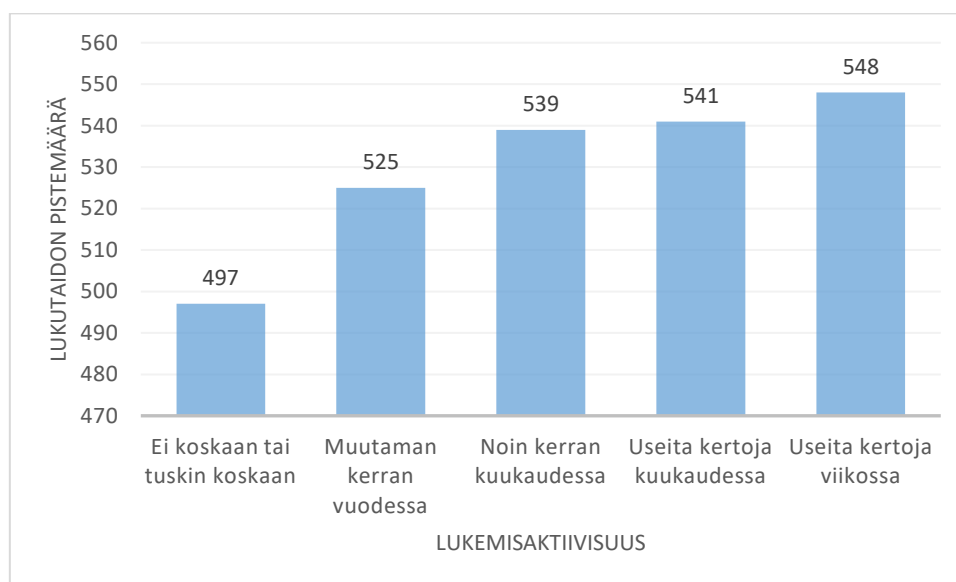
Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisen välillä oli melko vahva korrelaatio (0,37). Toisin sanoen, ahkera sanomalehtien lukija lukee myös jossain määrin verkkouutisia ja päinvastoin (ks. myös Leino & Nissinen, painossa). Sekä sanomalehtiä että verkkouutisia ilmoitti lukevansa vähintään viikoittain 18 prosenttia. Niistä, jotka lukivat sanomalehteä vähintään viikoittain, 74 prosenttia luki myös verkkouutisia vähintään viikoittain. Tämä osuus oli pojilla (79 %) korkeampi kuin tytöillä (67 %). Toisaalta niistä nuorista, jotka lukivat verkkouutisia vähintään viikoittain, vain 34 prosenttia luki myös sanomalehteä vähintään viikoittain. Tässäkin tarkastelussa pojilla (37 %) esiintyi kummankin uutismedian aktiivista lukemista hieman useammin kuin tytöillä (30 %).

Kaikkiaan vain 13 prosenttia nuorista ilmoitti, ettei lue sanomalehtiä eikä verkkouutisia juuri koskaan. Niistä, jotka eivät lue sanomalehtiä juuri koskaan, 59 prosenttia kuitenkin ilmoitti lukevansa verkkouutisia ainakin joskus. Vastaavasti niistä, jotka eivät lue verkkouutisia juuri koskaan, 55 prosenttia ei lue juuri koskaan myöskään sanomalehteä (45 prosenttia lukee sanomalehteä siis ainakin joskus).

4.3 Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuuden yhteys oppimistuloksiin ja kiinnostukseen lukemista kohtaan

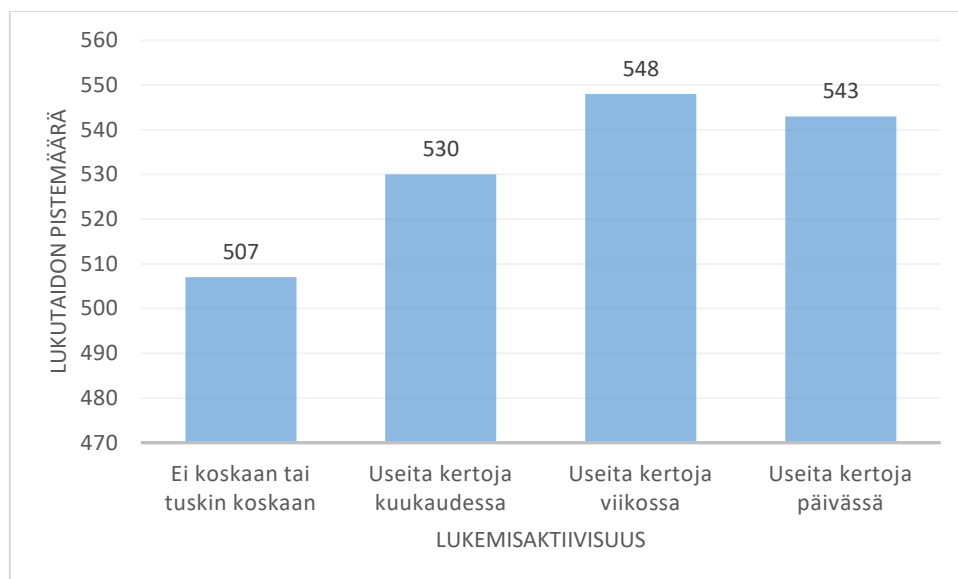
Lukutaidon, matematiikan ja luonnontieteiden hallitsemista pidetään tärkeänä nyky-yhteiskunnassa sekä tulevaisuuden jatko-opinnoissa ja työelämässä pärjäämisen kannalta. Tästä syystä PISA-kokeen tehtävät pyrkivät kattamaan mahdollisimman autenttisesti erilaisia opiskelu-, työ- ja arkielämässä vastaantulevia ongelmatilanteita. (Sulkunen ym. 2010.) Sanoma- ja aikakauslehtien lukeminen kuuluu täten lukutaidon arviointiin, sillä lehtien lukeminen on yksi tyypillinen arkielämään liittyvä lukemisen muoto. Erilaisten tekstien monipuolinen lukeminen tuottaa myös monipuolisen ja vahvan lukutaidon (Leino, Linnakylä & Malin 2004; Sulkunen & Nissinen 2014).

Sanomalehtien lukemisaktiivisuudella on selvä yhteys lukutaitoon (kuvio 13). Sanomalehtiä useita kertoja viikossa lukevat nuoret menestyivät lukutaitokokeessa merkittävästi paremmin kuin harvemmin lehtiä lukevat. Selvimmin muista erottui ryhmä, joka ei lukenut lehtiä lainkaan. Aktiivilukijoiden ja kaikkein passiivisimpien lukijoiden piste-ero arvioinnissa oli peräti 51 pistettä. Laskennallisesti tämä vastaa yli vuoden eroa koulun oppimäärän hallinnassa, joten ero on merkittävä (ks. Vettenranta ym. 2016, 27).

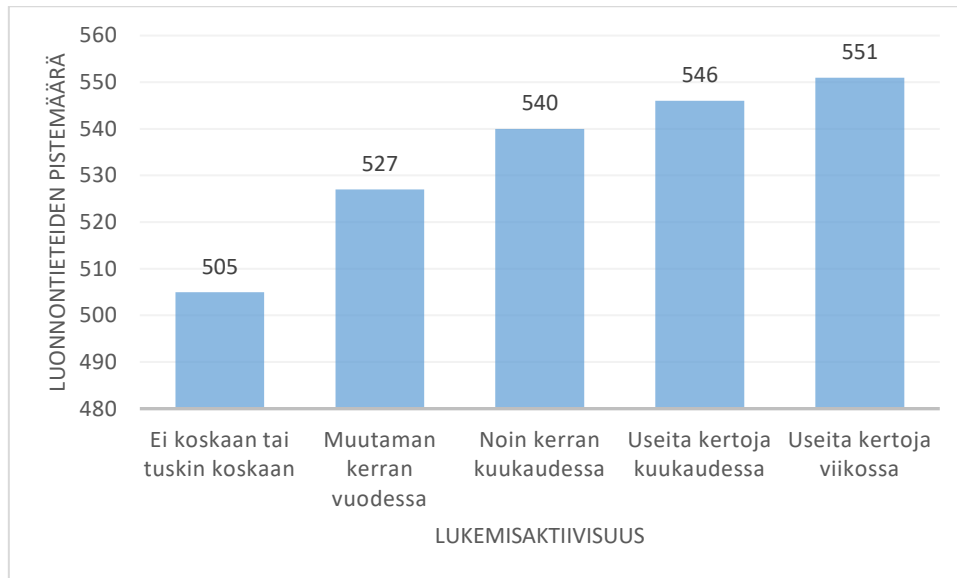
Kuvio 13. Lukutaitokokeiden tulokset sanomalehtien lukemisaktiivisuuden mukaan

Myös verkkouutisten aktiivinen lukeminen on merkitsevässä yhteydessä lukutaitotuloksiin, kuitenkin niin, että useita kertoja päivässä tapahtuva lukeminen ei enää paranna tuloksia viikoittaiseen lukemiseen verrattuna (kuvio 14). Useita kertoja viikossa lukevien ja kaikkein passiivisimpien lukijoiden piste-ero arvioinnissa oli 41 pistettä, mikä vastaa noin vuoden eroa koulun oppimäärän hallinnassa. Verkkouutisten lukemisen yhteys lukutaitotuloksiin ei siten ole aivan yhtä voimakas kuin sanomalehtien lukemisen.

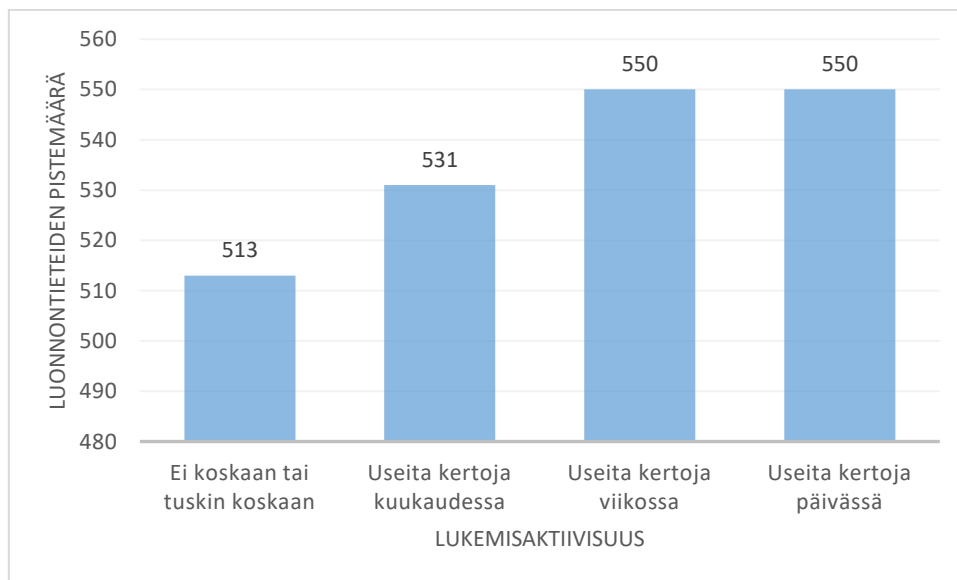

Kuvio 14. Lukutaitokokeiden tulokset verkkouutisten lukemisaktiivisuuden mukaan

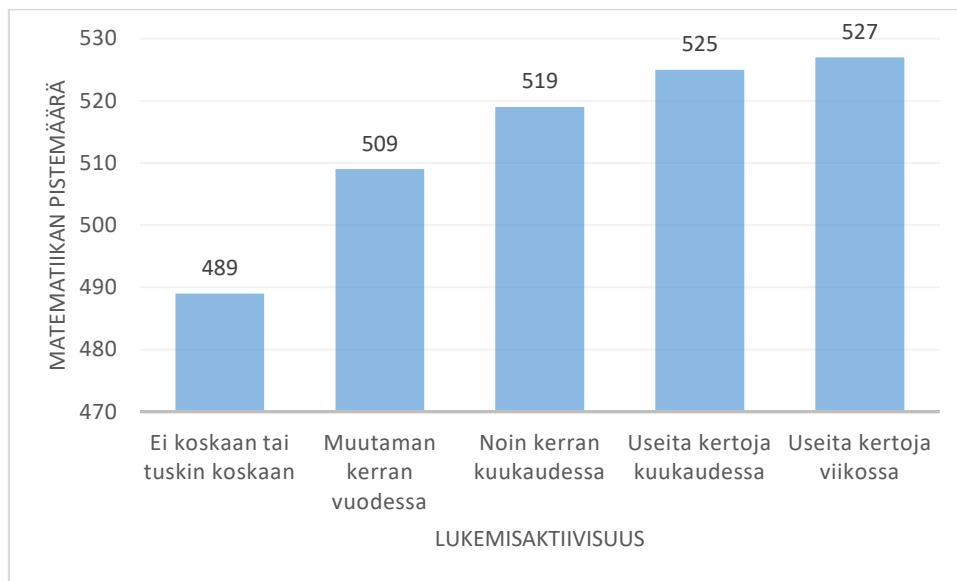
Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuudet olivat yhteydessä myös luonnontieteiden ja matematiikan osaamiseen, ja nämä yhteydet olivat samankaltaisia kuin yhteydet lukutaitoon. Jälleen ryhmä, joka ei lue juuri koskaan, erottui muista ryhmistä selvimmin. Luonnontieteissä koetulosten ero aktiivisimpien ja passiivisimpien sanomalehtien lukijoiden välillä oli hieman pienempi kuin lukutaidossa eli 46 pistettä (kuvio 15), ja verkkouutisten osalta ero oli 37 pistettä (kuvio 16). Matematiikassa vastaavat erot olivat 38 ja 30 pistettä (kuviot 17 ja 18). Nämäkin erot pistemäärissä vastaavat noin yhden kouluvuoden oppimäärää, joten ero aktiivisimpien ja passiivisimpien lukijoiden välillä on huomattava.

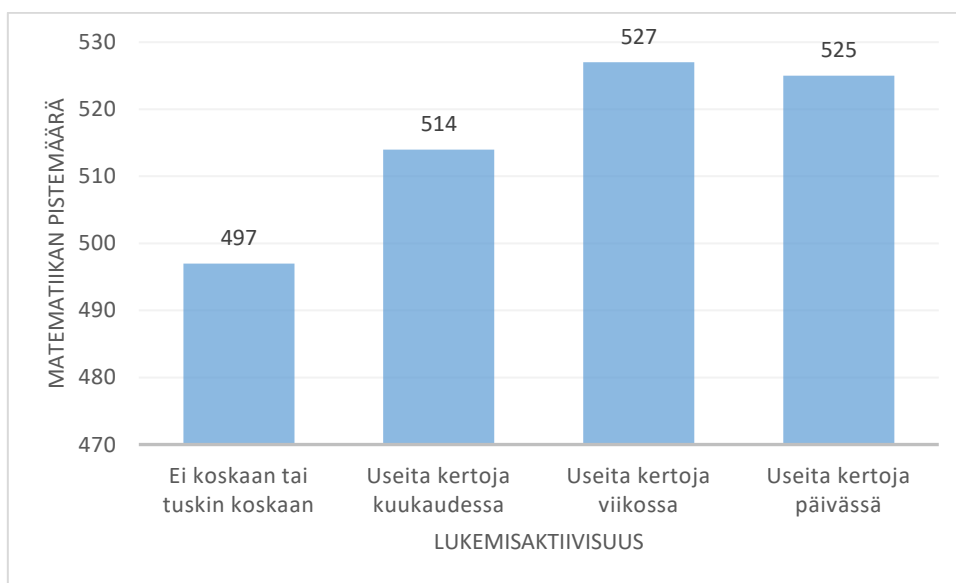
Kuvio 15. Luonnontieteiden koetulokset sanomalehtien lukemisaktiivisuuden mukaan

Kuvio 16. Luonnontieteiden koetulokset verkkouutisten lukemisaktiivisuuden mukaan

Kuvio 17. Matematiikan koetulokset sanomalehtien lukemisaktiivisuuden mukaan

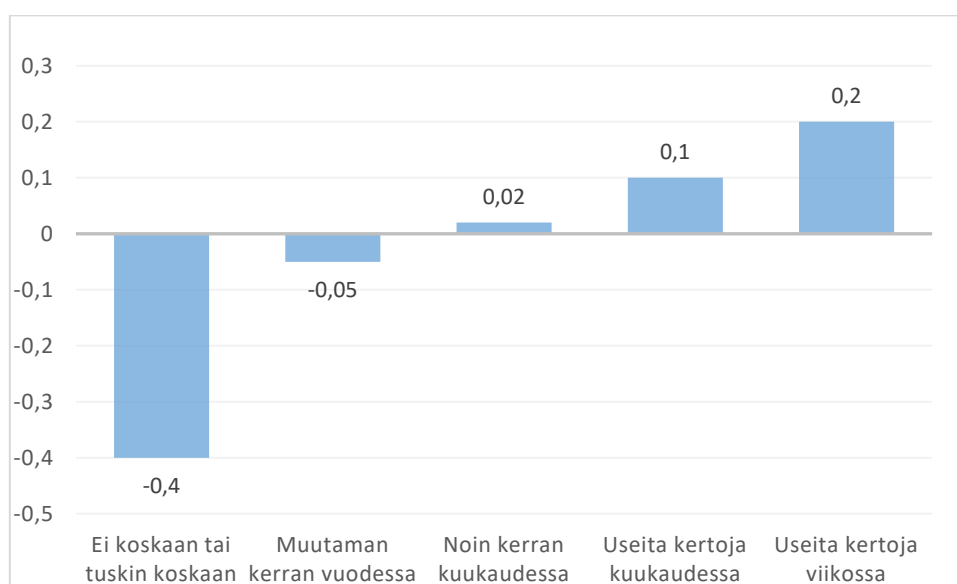

Kuvio 18. Matematiikan koetulokset verkkouutisten lukemisaktiivisuuden mukaan

Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisen myönteinen vaikutus osaamiseen, erityisesti lukutaitoon, näkyi suunnilleen samalla tavalla sekä pojilla että tytöillä. Jo kuukausittainen sanomalehtien lukeminen liittyi hyvin tuloksiin niin lukutaidossa, matematiikassa kuin luonnontieteissäkin. Verkkouutisten osalta yhteys oli jonkin verran heikompi, ja parhaat tulokset saavuttivat ne, jotka lukivat verkkouutisia viikoittain. Pojilla aktiivisen lukemisen myönteinen vaikutus osaamiseen oli suurempi kuin tytöillä: tyttöjen keskimääräisten tulosten paremmuus poikiin

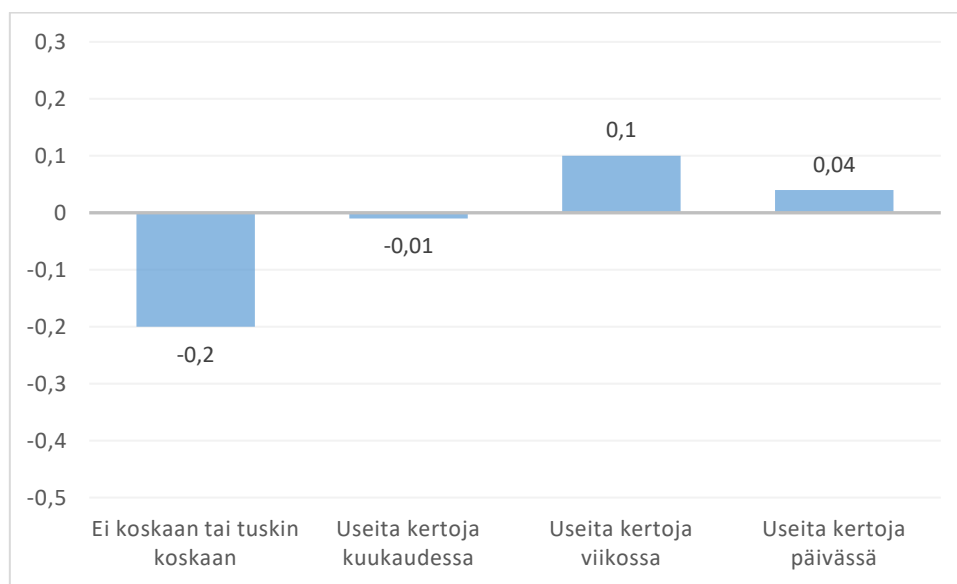
nähdessä (ja matematiikan kohdalla hävisi) lukemisaktiivisuuden lisääntyessä. Toisin sanoen, tyttöjen ja poikien keskimääräiset osaamiserot (tyttöjen hyväksi) olivat suurimmillaan vähiten lukevien nuorten joukossa ja pienimmillään eniten lukevien joukossa. Osaltaan tämä johtui siitä, että vähiten lukevien poikien koetulokset olivat huomattavan heikkoja. Tämä näkyi yhtä lailla tarkasteltaessa niin sanomalehtien kuin verkkouutistenkin lukemista.

Sanomalehtien tai verkkouutisten lukemisaktiivisuuden ja lukutaidon välinen yhteys ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen ja hyvän lukutaidon taustalla on muitakin tekijöitä. Yksi lukutaidon vaihtelua selittävästä muuttujasta on nuorten kiinnostus lukemista kohtaan eli se, kuinka mielellään nuoret lukevat omaksi ilokseen ja kuinka he yleisesti ottaen suhtautuvat lukemiseen (Leino ym. 2017; Sulkunen ym. 2010). Sanomalehtiä tai verkkouutisia aktiivisesti lukevat olivat usein myös aktiivisia muiden tekstien lukijoita. Kuvioissa 19 ja 20 on kuvattu sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisen aktiivisuuden yhteys yleiseen lukemisen kiinnostukseen, jossa keskimääräinen kiinnostus on 0. Kuvioista 19 nähdään, että mitä aktiivisemmin nuori luki sanomalehtiä, sitä suurempi oli hänen kiinnostuksensa lukemiseen muutenkin, ja tämä yhteys on varsin suoraviivainen. Toki sanomalehtien lukeminen on vain yksi tekijä kiinnostukseen vaikuttavien tekijöiden joukossa, mutta kuvio osoittaa selvästi aktiivisen lukemisen ja lukemiseen liittyvän kiinnostuksen välisen suhteen.

Kuvio 19. Kiinnostus lukemiseen sanomalehtien lukemisaktiivisuuden mukaan

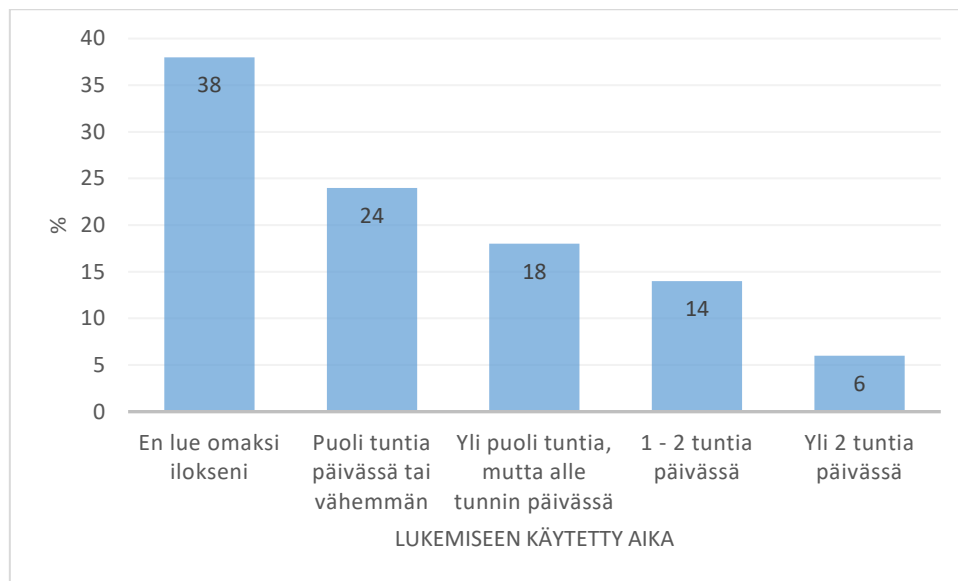
Verkkouutisten lukemisen yhteys yleiseen lukemiskiinnostukseen on heikohko eikä niin systemaattinen kuin sanomalehtien lukemisen osalta (kuvio 20). Verkkouutisia lukevat ainakin jossain määrin myös sellaiset nuoret, joita lukeminen yleensä ei kiinnosta kovin paljon. Ainoastaan ryhmällä, joka ei lue verkkouutisia juuri koskaan, kiinnostus lukemista kohtaan on muita ryhmiä merkitsevästi vähäisempi.

Kuvio 20. Kiinnostus lukemiseen verkkouutisten lukemisaktiivisuuden mukaan

Kun lukutaito on hyvä, lukeminen on helppoa, antaa onnistumisen kokemuksia ja lisää kiinnostusta lukemista kohtaan, jolloin aktiivinen ja monipuolinen lukeminen on entistä luontevampaa. Vastaavasti heikkojen lukijoiden taidot vaikuttavat kiinnostukseen: jos lukemistehtävistä ja -tilanteista on toistuvia epäonnistumisen kokemuksia, on sängen luonnollista, ettei kiinnostusta lukemista kohtaan ole kehittynyt. Tällöin myös sanomalehteen tarttuminen voi tuntua ylittämättömältä. (Sulkunen & Nissinen 2012, 53; myös Linnakylä & Malin 2006.)

Vaikuttaa erityisen huolestuttavalta, että merkittävä osa nuorista ei lue mielellään omaksi elokseen tai lukemiseen käytetty aika jää hyvin vähäiseksi (kuvio 21). PIRLS-tutkimuksen tulokset osoittivat, että jo reilu puolikin tuntia päivässä omaksi elokseen lukemista hyödytti lukutaitoa selvästi (Leino ym. 2017, 27). PISA 2015:n kyselyissä peräti 38 prosenttia nuorista ilmoitti, ettei lukenut omaksi elokseen laisinkaan. Vastauksissa pyydettiin huomioimaan kaikenlainen lukeminen, mukaan luettuna verkkolukeminen ja sanomalehtien lukeminen.

Kuvio 21. Nuorten lukemiseen käyttämä aika

4.4 Muut mediat

4.4.1 Muiden medioiden käyttöaktiivisuus

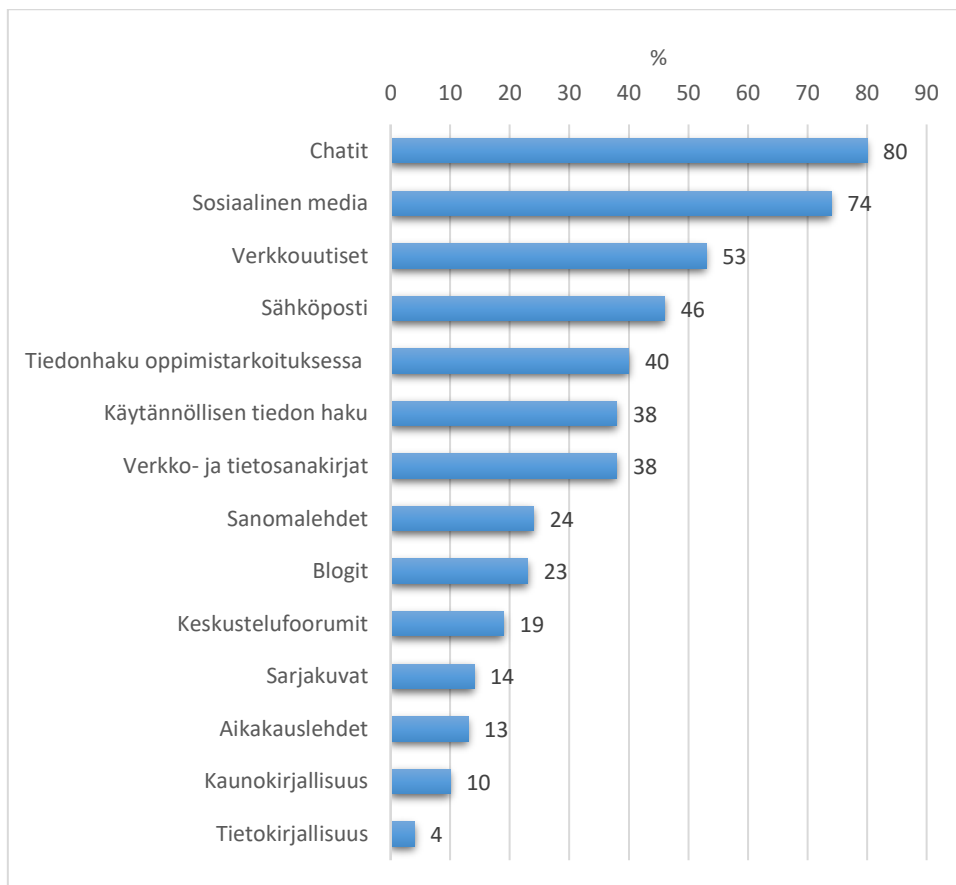
Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisen lisäksi nuorilta tiedusteltiin, kuinka usein he lukevat muita tekstejä tai tekevät muita lukemiseen liittyviä asioita. Vertailtavuuden vuoksi eri medioiden käyttöaktiivisuutta on tarkasteltu viikoittaisella tasolla eli kuinka moni nuorista käytti tiettyä mediaa vähintään useita kertoja viikossa (kuvio 22).

Tulokset osoittavat, että nuorten useita kertoja viikossa tapahtuva mediankäyttö keskittyy huomattavan paljon chattailuun (80 %) ja sosiaaliseen mediaan (74 %). Seuraavaksi yleisintä oli verkkouutisten lukeminen (53 %) ja sähköpostin käyttäminen (46 %). Kuten edellä onkin jo tuotu esiin, verkkouutisten lukeminen viikottasolla (53 %) oli yleisempää kuin sanomalehtien lukeminen (24 %). Kaikkiaan voidaan todeta, että nuorten vapaa-ajan verkkolukeminen oli hyvin aktiivista.

Muiden lehtien ja kirjojen viikkokäyttö nuorilla oli selvästi vähäisempää. Tosin sarjakuvien (14 %) ja aikakauslehtien (13 %) vähäinen lukeminen selittynee osittain lehtien harvemmalla il-

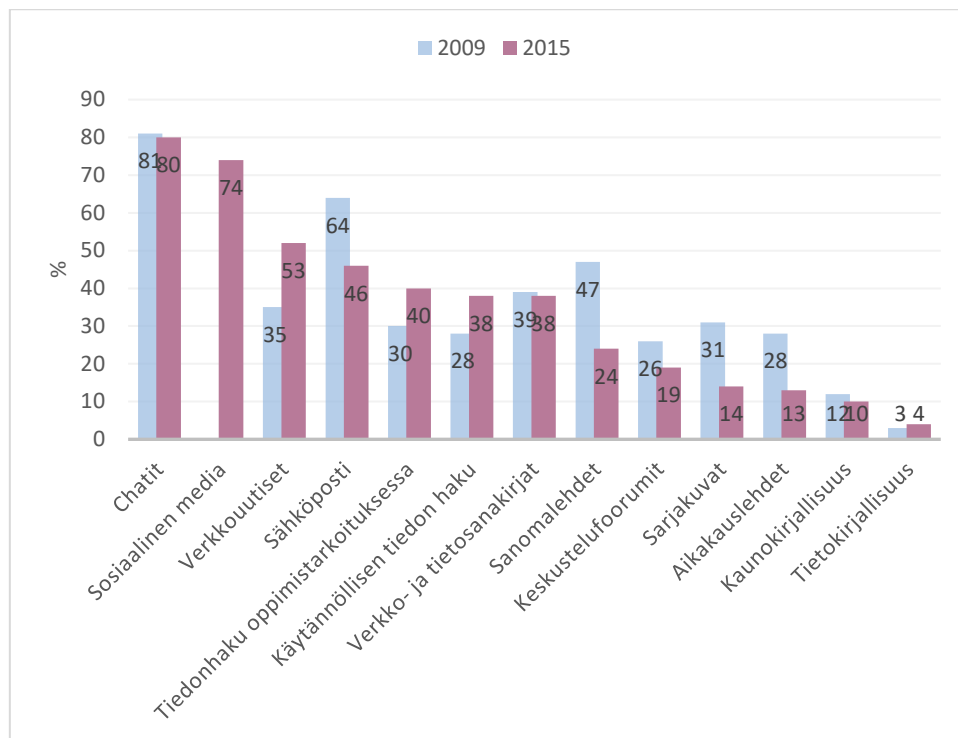
mestymistiheydellä. Näidenkin sisällöt ovat siirtyneet jossain määrin verkkoon. Kauno- ja tietokirjallisuuden lukeminen oli huomattavan vähäistä: useita kertoja viikossa kaunokirjallisuutta luki 10 prosenttia nuorista ja tietokirjallisuutta vain 4 prosenttia. Niitä, jotka lukivat kaunokirjallisuutta korkeintaan muutaman kerran vuodessa, oli yhteensä 64 prosenttia, ja tietokirjoissa vastaava osuus oli 68 prosenttia. Näyttääkin siltä, että tiedonhaku on siirtynyt hyvin pitkälti verkkoon: nuorista 40 prosenttia haki tietoa verkosta oppimiseen ja 38 prosenttia haki käytännöllistä tietoa sekä käytti verkko- tai tietosanakirjoja useita kertoja viikossa.

PISA- ja PIRLS-tutkimusten tulosten vertailu tuo selvästi esiin sen, miten eri tekstilajien lukeminen vähenee iän myötä. Näissä tutkimuksissa lukemisaktiivisuutta on tosin kysytty hieman eri asteikolla, joten aivan suoraa vertailua ei voida tehdä. Suomalaisista neljäsluokkalaisista vähintään kerran viikossa sarjakuvia luki 66 prosenttia, tietokirjoja 46 prosenttia, kaunokirjallisuutta 40 prosenttia, sanomalehtiä 32 prosenttia ja aikakauslehtiä 21 prosenttia oppilaista (Leino ym. 2017, 28).

Kuvio 22. Eri medioiden käyttöaktiivisuus (useita kertoja viikossa)

Suomalaisten 15-vuotiaiden medioiden käyttöaktiivisuudessa on tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia vuodesta 2009 (kuvio 23). Sanoma- ja aikakauslehtien, sarjakuvien sekä kaunokirjallisuuden aktiivinen lukeminen (vähintään useita kertoja viikossa) on selvästi vähentynyt. Sähköpostin ja keskustelufoorumeiden käyttö on myös vähentynyt kuuden vuoden aikana. Sen sijaan vuoteen 2009 verrattuna yhä useampi nuori lukee aktiivisesti verkkouutisia sekä hakee käytännöllistä ja opiskeluun liittyvää tietoa verkosta. Vuoden 2009 taustakyselyssä ei vielä kysytty sosiaalisesta mediasta, joten siihen ei ole vertailupohjaa. Vuonna 2015 nuorten mediakäyttö keskittyi selvästi eniten sosiaaliseen mediaan sekä chattailuun, jonka käyttöaste on pysynyt suunnilleen samana vuoteen 2009 verrattuna.

Kuvio 23. Eri medioiden käyttöaktiivisuuden vertailu (useita kertoja viikossa) vuosina 2009 ja 2015

Matikainen (2011) on havainnut, että vaikka nuoret käyttävät paljon erilaisia digitaalisia sisältöjä, he eivät välttämättä koe esimerkiksi iltapäivälehtien verkkosivuja kovin luotettavina. Vastaavasti uutisjournalismia arvostetaan, mutta sitä ei välttämättä seurata. Luottamuksen ja käytön välillä ei siis aina ole selvää yhteyttä. (Matikainen 2011, 25.) Kansainvälisessä ICCS 2016 -tutkimuksessa tarkasteltiin nuorten luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin ja toimijoihin. Tutkimuksessa havaittiin, että oppilaista puolet luotti täysin tai melko paljon sosiaaliseen mediaan (esim. Twitteriin, blogeihin ja YouTubeen). Samoin tiedotusvälineisiin (televisioon, sanomalehtiin ja radioon) nuorista luotti täysin tai melko paljon reilu puolet. Tutkimukseen osallistuneista maista Suomessa oli kuitenkin suhteellisesti eniten kaikkeen mediaan luottavia (82 %). Suomalaisnuorten luottamus sosiaaliseen mediaan oli hieman kaikkien tutkimukseen osallistuneiden maiden keskiarvoa vahvempi: Suomessa 49 prosenttia luotti sosiaaliseen mediaan, ja kaikkien maiden vastaava keskiarvo oli 45 prosenttia. (Mehtäläinen, Niilo-Rämä & Nissinen 2017, 58–62.)

4.4.2 Eri medioiden käytön yhteys sanomalehtien ja verkkouutisten lukemiseen

Taulukossa 1 on kuvattu eri medioiden käytön yhteys (korrelaatio) sanomalehtien ja verkkouutisten lukemiseen. Mitä suurempi yhteyttä kuvaava luku on, sitä merkittävämpi yhteys on. Kaikissa tapauksissa korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevä. Taulukossa tummennetulla merkityt yhteydet olivat merkittävimmät.

Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuudella oli selvä yhteys paitsi toisiinsa myös muiden medioiden käyttöön. Korrelaatio oli vahvin sanomalehtien ja aikakauslehtien lukemisen välillä, mutta sanomalehtien lukemisaktiivisuus korreloi melko vahvasti myös tietokirjallisuuden ja sarjakuvien lukemiseen. Ahkera sanomalehtien lukija lukee siis aktiivisesti myös muita painettuja tekstilajeja. Heikoin korrelaatio oli sosiaalisen median ja keskustelufoorumien käyttöön. (Ks. myös Leino & Nissinen, painossa.)

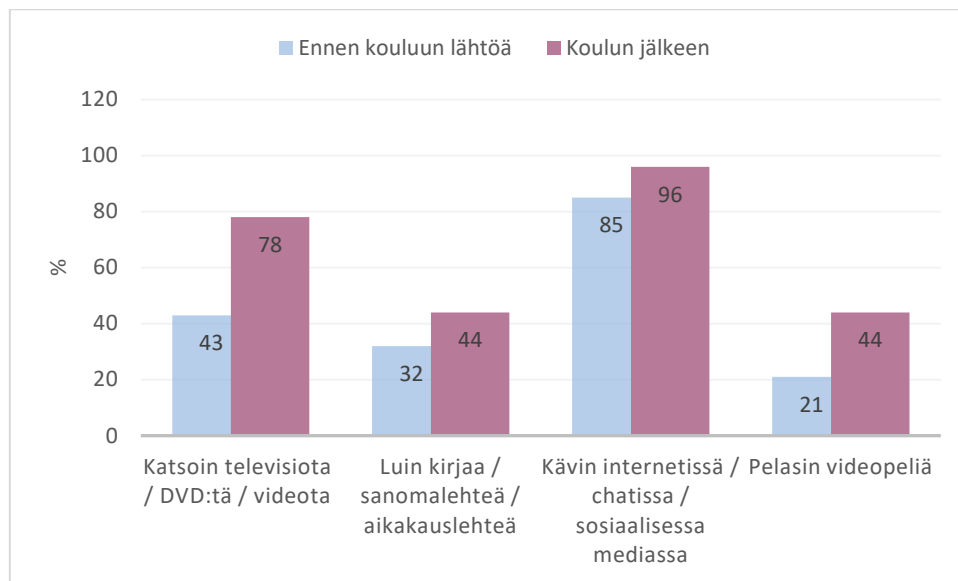
Verkkouutisten lukeminen oli puolestaan vahvimmin yhteydessä muuhun verkon käyttöön, kuten verkossa tapahtuvaan tiedonhakuun sekä verkko- ja tietosanakirjojen, sähköpostin, sosiaalisen median ja chattien käyttöön. Heikoimmin verkkouutiset korreloivat kaunokirjallisuuden ja sarjakuvien lukemisen kanssa.

Taulukko 1. Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuuden korrelaatio muiden tekstien ja medioiden käyttöön

	Sanomalehdet	Verkkouutiset
Sanomalehdet	1	0,37
Verkkouutiset	0,37	1
Aikakauslehdet	0,51	0,29
Sarjakuvat	0,31	0,17
Kaunokirjallisuus	0,25	0,13
Tietokirjallisuus	0,34	0,24
Sähköposti	0,23	0,36
Verkko- ja tietosanakirjat	0,22	0,46
Tiedonhaku oppimistarkoituksessa	0,22	0,43
Keskustelufoorumit	0,10	0,27
Käytännöllisen tiedon haku	0,23	0,41
Sosiaalinen media	0,15	0,32
Chattailu	0,10	0,33

4.4.3 Nuorten mediankäyttö ennen kouluun lähtöä ja koulun jälkeen

Nuorten mediankäytön trendit näkyivät myös vastauksissa, kun nuorilta kysyttiin, millaisia asioita he tekivät edellisenä koulupäivänä ennen kouluun lähtöä ja koulun jälkeen. Kuvioon 24 on koottu nimenomaan mediankäyttöön liittyviä aktiviteetteja. Kuten edellä on esitetty, nuoret käyttävät mielellään aikaa internetin, chattien ja sosiaalisen median parissa: 85 prosenttia nuorista oli hyödyntänyt näitä ennen kouluun lähtöä ja lähes kaikki (96 %) koulun jälkeen. Muita medioita nuoret olivat kuluttaneet selvästi mieluummin koulun jälkeen: nuorista 78 prosenttia ilmoitti katsoneensa edellisenä koulupäivänä televisiota, DVD:itä tai videoita koulun jälkeen, 44 prosenttia kertoi lukeneensa kirjaa, sanomalehteä tai aikakauslehteä ja toiset 44 prosenttia pelanneensa videopelejä koulun jälkeisenä vapaa-aikanaan.

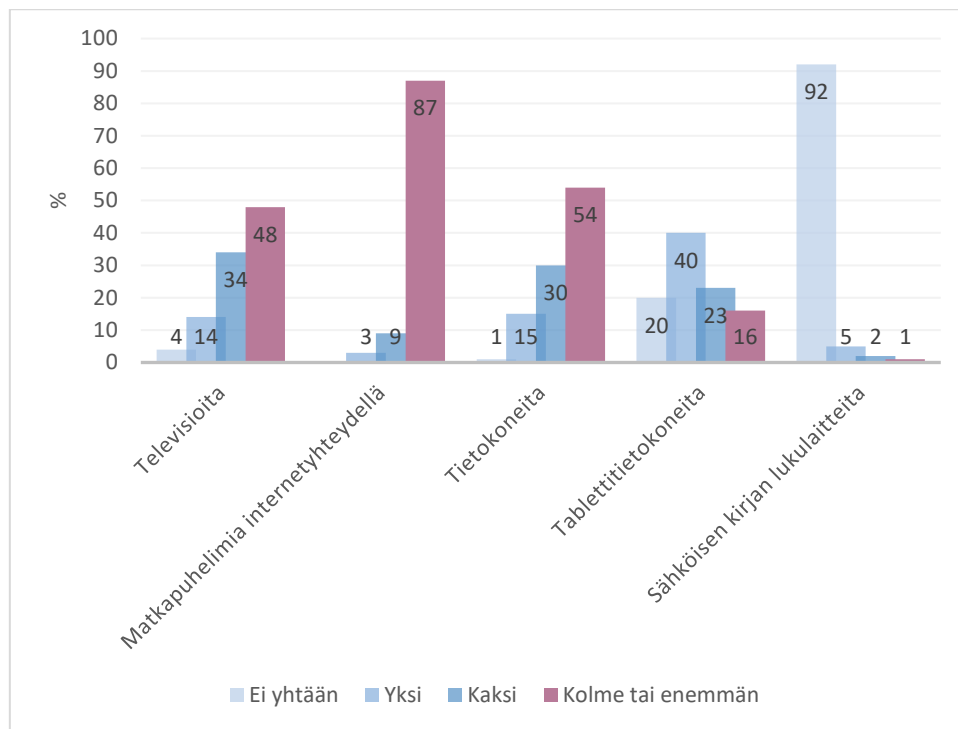
Kuvio 24. Nuorten mediankäyttö ennen kouluun lähtöä ja koulun jälkeen

4.5 Kodin medialaitteet

Jo aiemmat PISA-tutkimukset ovat osoittaneet, että lähes kaikissa suomalaisissa kodeissa on tietokone ja internetyhteys (esim. Leino & Nissinen 2012, 66; Leino 2015, 96–97). Myös vuoden 2015 tutkimuksessa oppilaskyselyssä tiedusteltiin, onko nuorilla kotonaan tietokoneita opiskelukäyttöön tai opetusohjelmia tietokoneelle. Lisäksi nuorilta tiedusteltiin kotoa löytyvien medialaitteiden määrää, jolloin huomioon otettiin esimerkiksi kaikkien perheenjäsenten henkilökohtaiset matkapuhelimet.

Nuorten kotona oli odotetusti useampia medialaitteita (kuvio 25). Suomalaisnuorista 96 prosentilla oli kotonaan tietokone, jota he pystyivät käyttämään opiskellessaan. Lisäksi 40 prosentilla nuorista oli käytössään opetusohjelmia tietokoneelle.

Televisioita, matkapuhelimia, tietokoneita ja tablettitietokoneita (esim. iPad) oli useamman kotona enemmän kuin yksi. Etenkin televisioita, matkapuhelimia ja tietokoneita saattoi olla kotona enemmän kuin kolme. Sähköiset kirjan lukulaitteet (esim. Kindle) eivät sen sijaan ole ainakaan vielä kovin suosittuja: 92 prosenttia nuorista kertoi, ettei heidän kotonaan ollut yhtäkään lukulaitetta.

Kuvio 25. Kodin medialaitteiden määrä

4.6 Mediankäyttäjärühmät

Luvussa 4.4 tarkasteltiin nuorten omasta halusta tapahtuvaa sanoma- ja aikakauslehtien, kauno- ja tietokirjallisuuden, sarjakuvien sekä muiden medioiden käyttöä. Tuloksista kävi ilmi, että kysytyistä medioista ylivoimaisesti aktiivisimmin käytettiin sosiaalista mediaa ja chatteja. Näitä myös käytettiin aktiivisesti sekä ennen kouluun lähtöä että koulun jälkeen. Sen sijaan vain pieni osa nuorista ilmoitti lukevansa kauno- ja tietokirjallisuutta, sarjakuvia tai aikakauslehtiä useita kertoja viikossa. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, millaisia mediankäyttäjärühmiä nuorista eri medioiden lukemisaktiivisuuden perusteella muodostuu ja millaisia ovat kunkin ryhmän oppimistulokset.

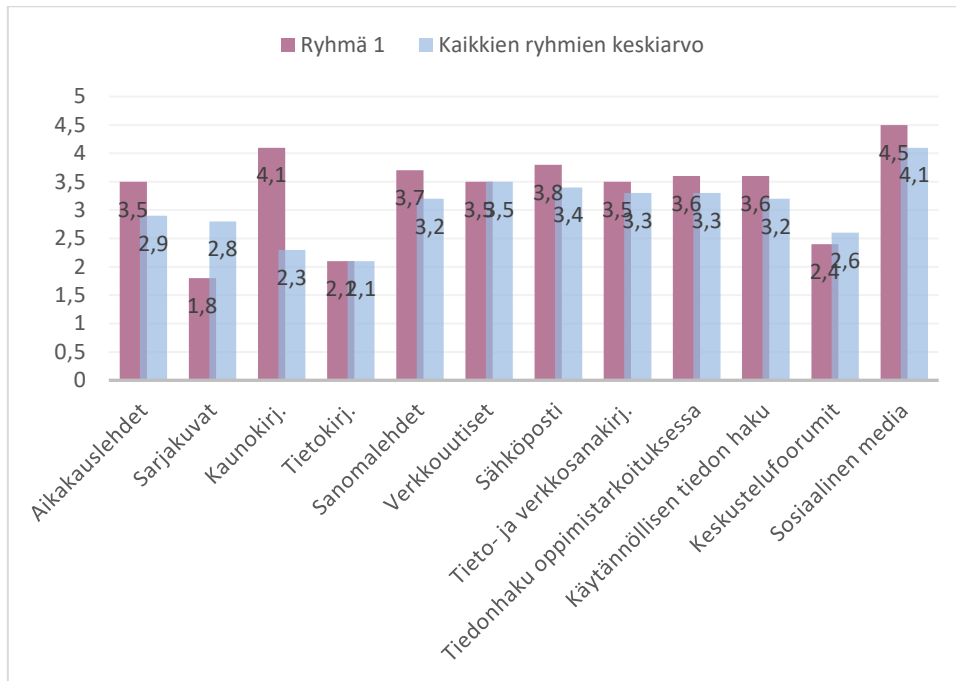
Nuoret jaettiin eri medioiden käyttöaktiivisuuden perusteella seitsemään ryhmään (ks. tarkemmin liite 2) hierarkkisella klusterianalysillä. Medioista tarkastelun kohteeksi valittiin aika-kaus-, sarjakuva- ja sanomalehdet, kauno- ja tietokirjallisuus, sähköposti, verkkouutiset, tieto- ja verkkosanakirjat, verkossa tapahtuva tiedonhaku eri käyttötarpeisiin, keskustelufoorumit sekä sosiaalinen media.

Nuorten mediankäytön ääripäät olivat sosiaalinen media ja tietokirjallisuus: sosiaalista mediaa käytettiin keskimääräisesti kaikkein eniten ja tietokirjallisuutta luettiin vähiten. Sosiaalista mediaa käytettiin myös paljon niissä ryhmissä, joissa muu mediankäyttö kiinnosti keskimääräistä vähemmän. Eniten nuoria erotteli kuitenkin sarjakuvien, kaunokirjallisuuden ja sanomalehtien lukeminen.

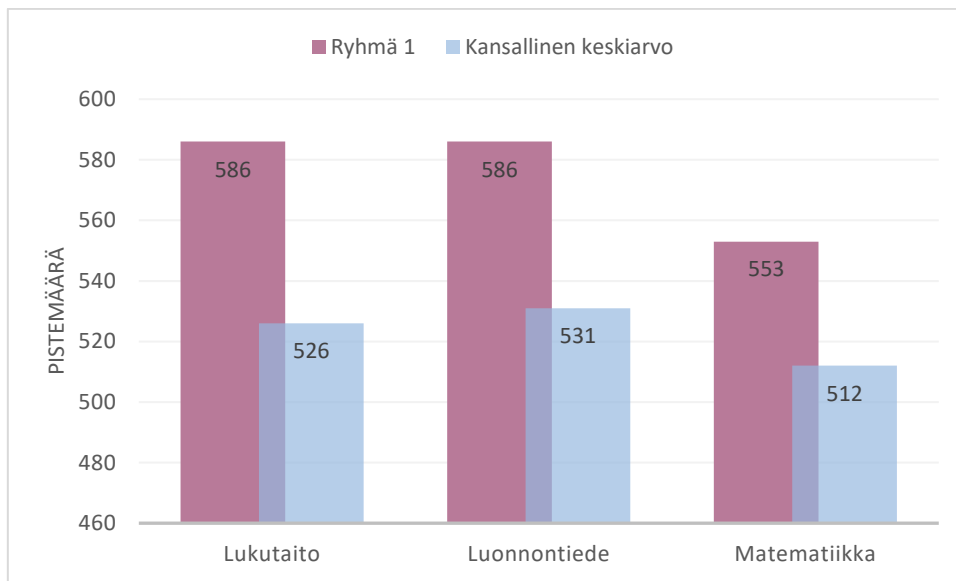
Seuraavaksi kutakin mediankäyttäjryhmää tarkastellaan lähemmin. On hyvä huomata, että myös ryhmien sisällä esiintyy hajontaa, eivätkä kunkin ryhmän sisällä olevat nuoret luonnollisesti ole keskenään täysin identtisiä.

Ryhmä 1: Aktiiviset kaunokirjallisuuden lukijat

Aktiiviset kaunokirjallisuuden lukijat -ryhmä koostui lähes kokonaan tytöistä (91 %) ja kattoi 8 prosenttia tutkimukseen osallistuneista nuorista. Ryhmän sosioekonominen tausta oli selvästi keskiarvoa korkeampi (0,52). Tässä ryhmässä kaunokirjallisuutta luettiin erityisen paljon ja selvästi eniten muihin ryhmiin verrattuna. Myös useita muita tekstilajeja luettiin vähintään kaikkien ryhmien keskiarvon verran tai jopa enemmän. Etenkin sanomalehtien ja aikakauslehtien lukeminen oli keskimääräistä aktiivisempaa kaunokirjallisuuden lisäksi. Sen sijaan sarjakuvien lukeminen oli selvästi keskimääräistä vähäisempää (kuvio 26). Ryhmän oppilaiden pistemäärien keskiarvot olivat korkeimmat eri mediankäyttöryhmistä niin lukutaidon, luonnontieteiden kuin matematiikankin osa-alueiden arvioinneissa (kuvio 27).

Kuvio 26. Ryhmän 1 mediankäyttö

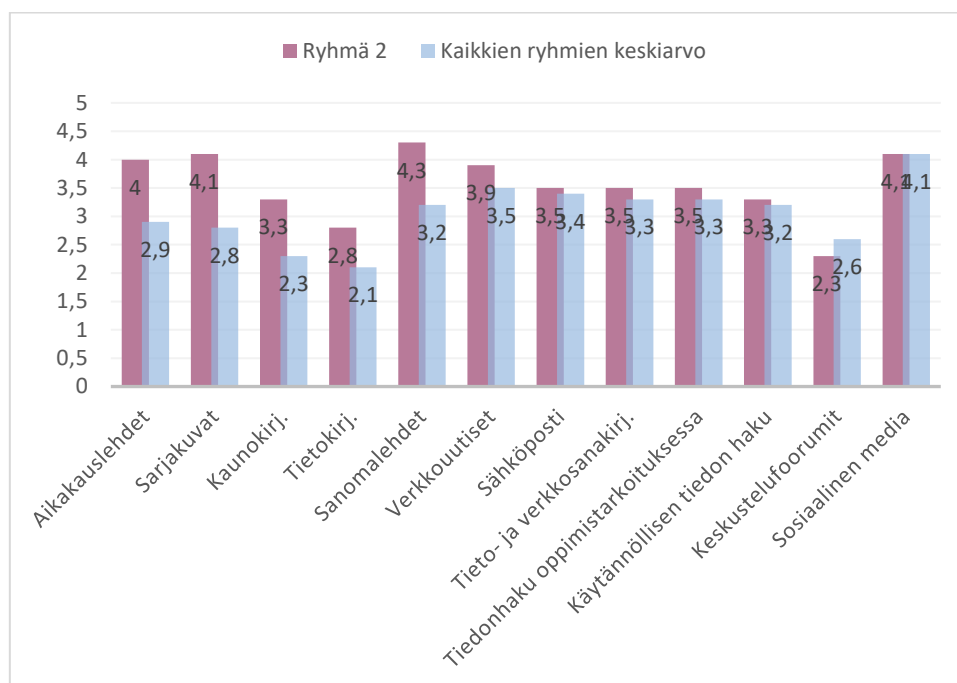

Kuvio 27. Ryhmän 1 oppimistulokset

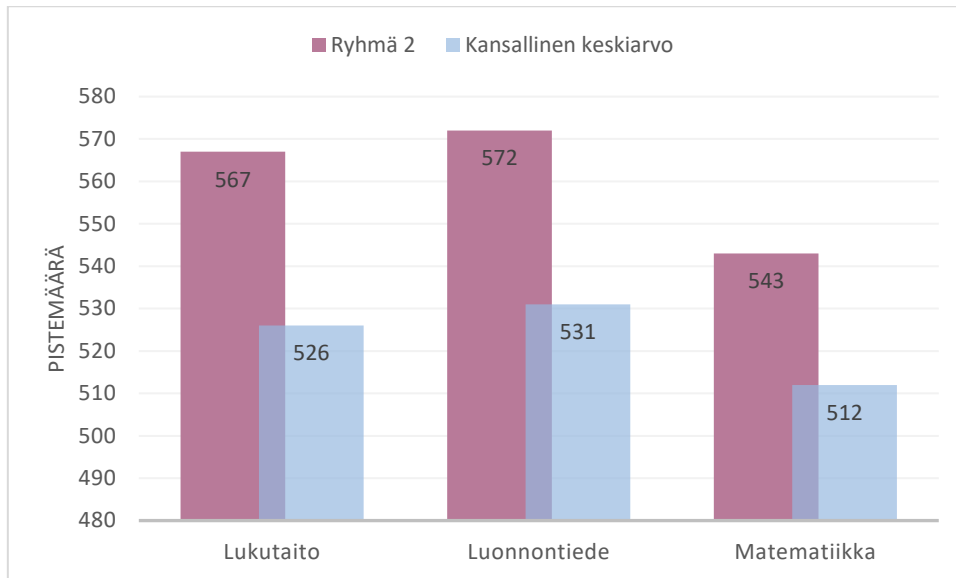
Ryhmä 2: Lehtitekstien ja kaunokirjallisuuden lukijat

Lehtitekstien ja kaunokirjallisuuden lukijat -ryhmään kuului 18 prosenttia nuorista, eli se oli ryhmistä toiseksi suurin. Ryhmän sukupuolijakauma oli tasainen: tyttöjä oli 49 prosenttia ja

poikia 51 prosenttia. Ryhmään kuuluvien sosioekonominen tausta oli keskimääräistä korkeampi (0,42). Tässä ryhmässä kaikkia medioita luettiin varsin monipuolisesti (kuvio 28). Erityisesti aikakauslehtiä, sarjakuvia, kaunokirjallisuutta, tietokirjoja ja sanomalehtiä luettiin keskimääräistä enemmän. Sanomalehtien lukeminen oli aktiivisinta tässä ryhmässä. Vaikka ryhmän nuoret lukivat myös kaunokirjallisuutta, oli sen lukeminen selvästi vähäisempää kuin edellä kuvatussa ryhmässä. Kaikista medioista ainoastaan keskustelufoorumien käyttö oli hieman keskitasoa vähäisempää. Lehtitekstien ja kaunokirjallisuuden lukijat ylsivät edellisen ryhmän tavoin erinomaiseen tulokseen PISA-arvioinnin kaikilla osa-alueilla (kuvio 29): sen tulokset olivat muodostettujen ryhmien toiseksi parhaat. On merkille pantavaa, että vaikka tämä ryhmä lukee erilaisia tekstejä monipuolisemmin kuin ryhmä 1, sen tulokset PISA-arvioinnissa ovat kuitenkin hieman heikommat. Tämä selittynee ryhmän 2 olennaisesti vähäisemmällä kaunokirjallisuuden lukemisella ryhmään 1 verrattuna – kaunokirjallisuuden lukemisen on toistuvasti havaittu olevan muita tekstilajeja vahvemmin yhteydessä oppimistuloksiin.

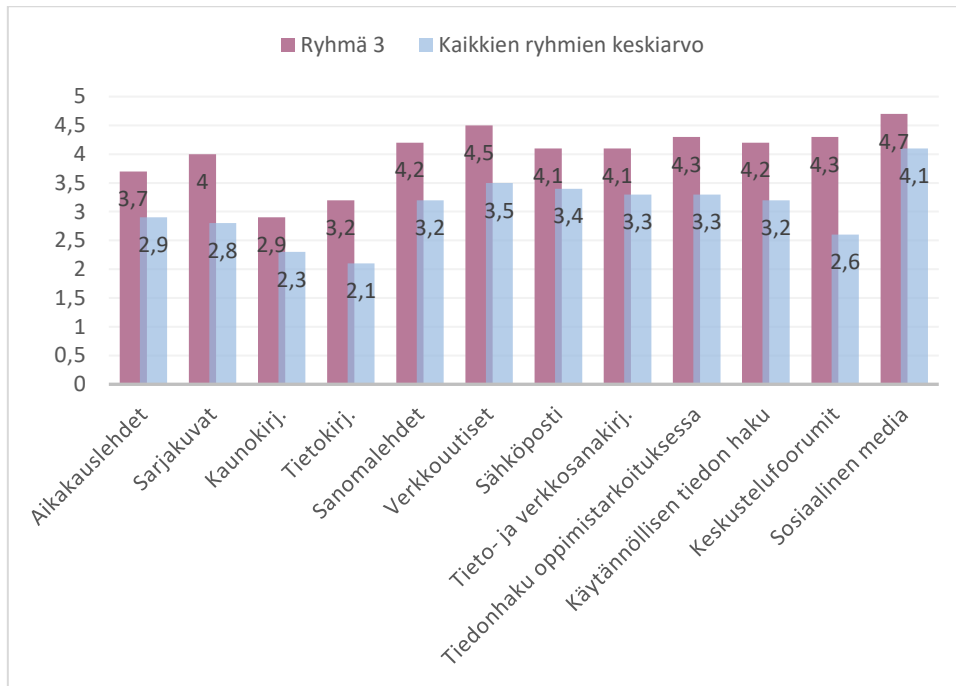
Kuvio 28. Ryhmän 2 mediankäyttö

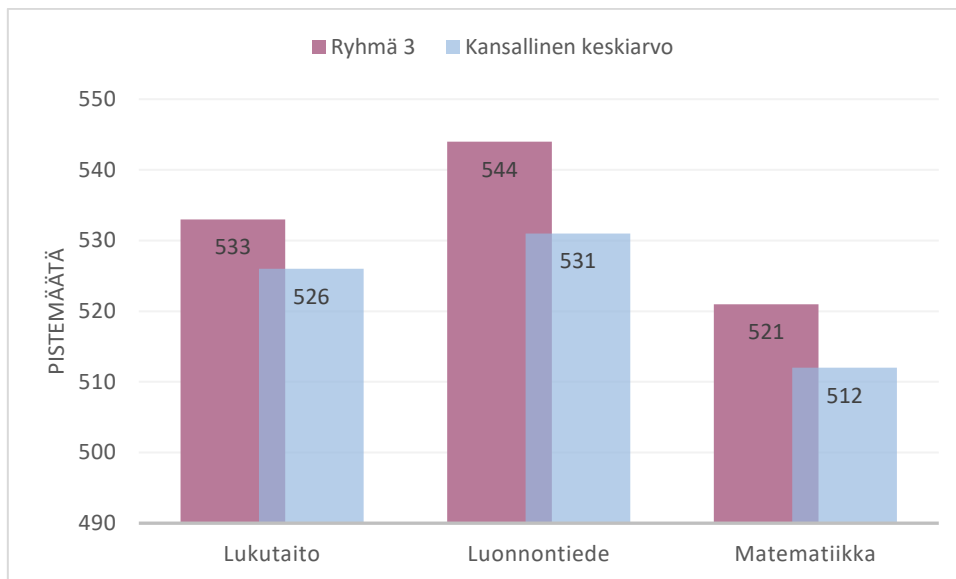
Kuvio 29. Ryhmän 2 oppimistulokset

Ryhmä 3: Monipuoliset mediankäyttäjät

Kolmas ryhmä, monipuoliset mediankäyttäjät, oli poikavaltainen (70 % poikia) mutta kooltaan pieni: kaikkiaan tähän ryhmään sijoittui 8 prosenttia nuorista. Myös tähän ryhmään kuuluvien nuorten sosioekonominen tausta oli keskimääräistä korkeampi (0,48). Tälle ryhmälle oli ominaista kaikkien medioiden keskimääräistä aktiivisempi käyttö (kuvio 30). Myös kaunokirjallisuutta luettiin keskimääräistä enemmän, mutta tästä huolimatta sen osuus muusta mediankäytöstä jäi varsin vähäiseksi. Ryhmä erosi edellisestä ryhmästä (ryhmä 2) siten, että tämän ryhmän nuoret lukivat enemmän erilaisia verkkotekstejä. Ryhmän oppimistulokset eivät yltäneet aivan samalle tasolle kuin edellisten ryhmien tulokset, vaikka olivatkin kansallista keskiarvoa selvästi paremmat, erityisesti luonnontieteissä ja matematiikassa (kuvio 31). Yksi mahdollinen selitys tämän ryhmän edellisiä ryhmiä heikommille tuloksille on kaunokirjallisuuden lukemisen vähäisyys.

Kuvio 30. Ryhmän 3 mediankäyttö

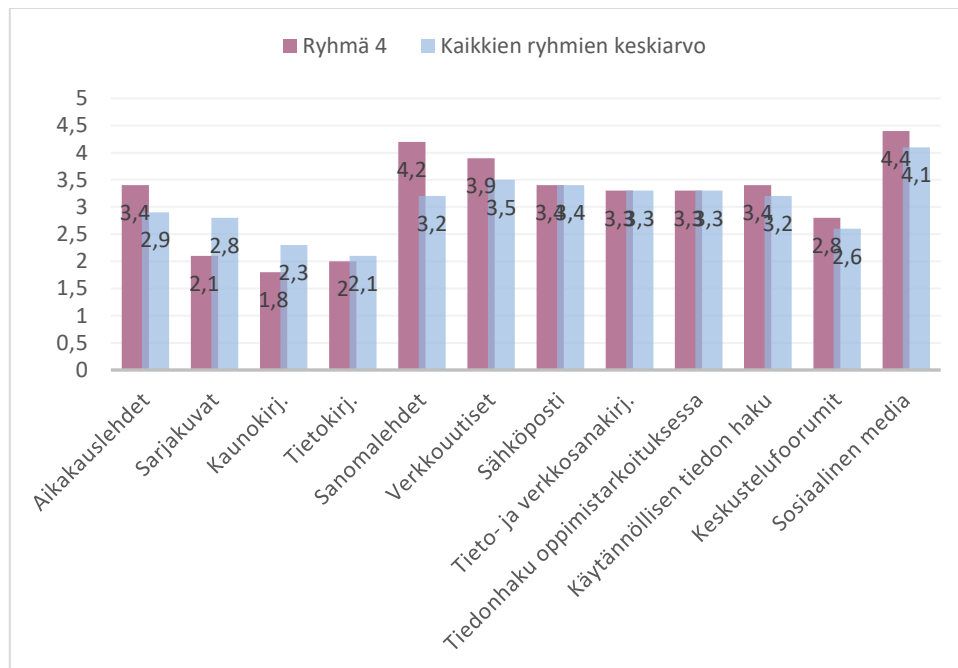

Kuvio 31. Ryhmän 3 oppimistulokset

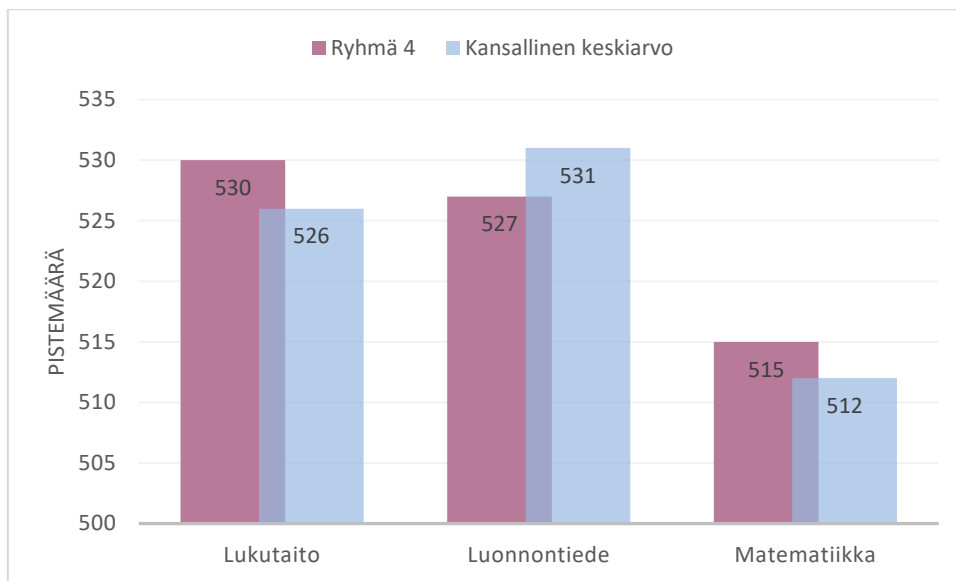
Ryhmä 4: Lehtitekstejä ja uutisia lukevat kaunokirjallisuuden kaihtajat

Neljäs ryhmä käsitti 16 prosenttia nuorista, ja näistä 52 prosenttia oli tyttöjä. Ryhmän sosio-ekonominen tausta oli melko lähellä Suomen keskiarvoa. Tämän ryhmän mediankäyttö oli

melko keskitasoista lukuun ottamatta aikakauslehtien ja verkkouutisten sekä erityisesti sanomalehtien keskitasoa aktiivisempaa käyttöä (kuvio 32). Kaunokirjallisuutta tässä ryhmässä kulutettiin kolmanneksi vähiten kaikkiin mediankäyttäjärhyymiin verrattuna. Ryhmän pistemäärät PISA-arvioinnissa olivat hyvin lähellä kansallisia keskiarvoja: lukutaidossa ja matematiikassa ryhmän pistemäärä oli muutaman pisteen kansallista keskiarvoa parempi ja luonnontieteissä muutaman pisteen heikompi (kuvio 33). Kohtuullisen hyvää tulosta selittänee aktiivinen sanomalehtien ja verkkouutisten lukeminen, jolla on myönteinen yhteys lukutaitoon (ks. luku 4.3).

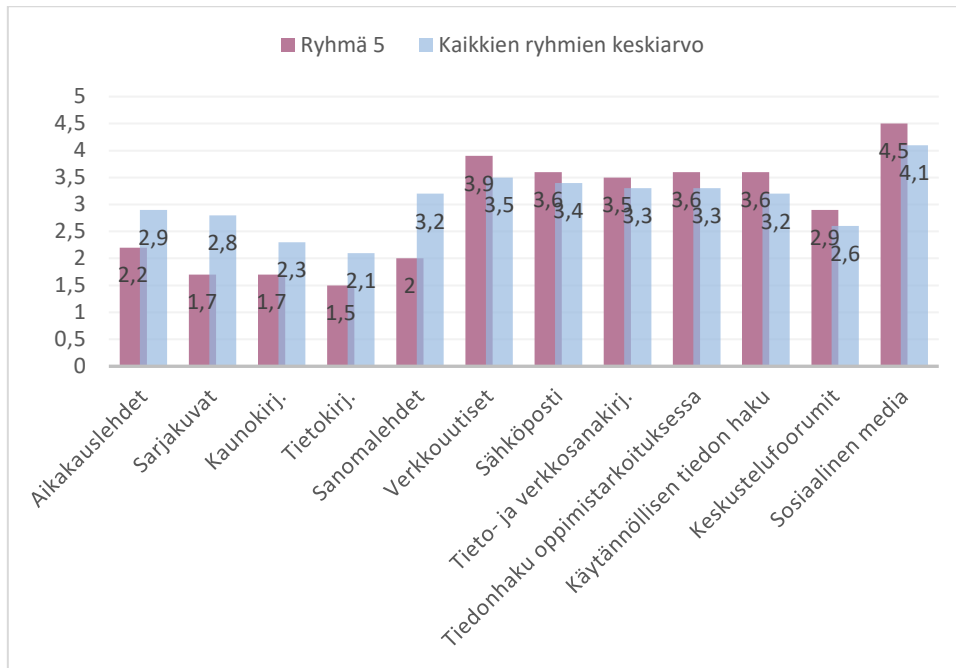
Kuvio 32. Ryhmän 4 mediankäyttö

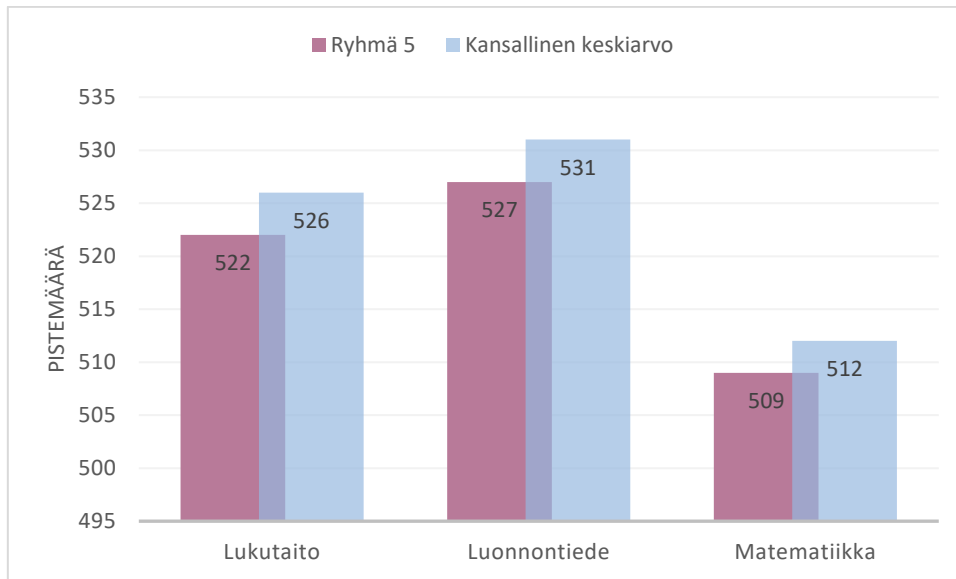
Kuvio 33. Ryhmän 4 oppimistulokset

Ryhmä 5: Aktiiviset verkkotekstien lukijat

Viides ryhmä voidaan nimetä aktiivisiksi verkkotekstien lukijoiksi, ja se kattoi 11 prosenttia nuorista. Näistä yli puolet (56 %) oli tyttöjä. Ryhmän sosioekonominen status vastasi Suomen keskiarvoa (0,25). Tämän ryhmän mediankäyttö painottui keskimääräistä enemmän verkkokäyttöön (kuvio 34). Sen sijaan perinteisen median käyttö oli selvästi keskitasoa passiivisempaa. Sanomalehtien vähäisestä lukemisesta huolimatta ryhmässä luettiin kuitenkin varsin paljon verkkouutisia. Kaunokirjallisuutta, kuten sanomalehtiäkin, tämän ryhmän nuoret lukivat keskimäärin vain muutamia kertoja vuodessa. Lukutaidon taso tässä ryhmässä oli muutamia pisteitä alle kansallisen keskiarvon (kuvio 35). Tämän ryhmän lukutaidon pistemäärä oli kolmanneksi alhaisin. Edellä esitellyistä ryhmistä verkkotekstejä luettiin aktiivisesti myös ryhmässä 3 (Monipuoliset mediankäyttäjät), jonka arviointitulokset olivat selvästi tätä ryhmää paremmat. Merkittävin ero näiden kahden ryhmän välillä on perinteisten mediatekstien lukemisessa: monipuolisten lukijoiden ryhmässä 3 luettiin verkkotekstien ohella muun muassa sarjakuvia, sanomalehtiä tai aikakauslehtiä, mutta ryhmässä 5 lukemisaktiivisuus kohdistui vain verkkoteksteihin – lehtien, kirjojen tai sarjakuvien lukeminen oli tässä ryhmässä todella vähäistä.

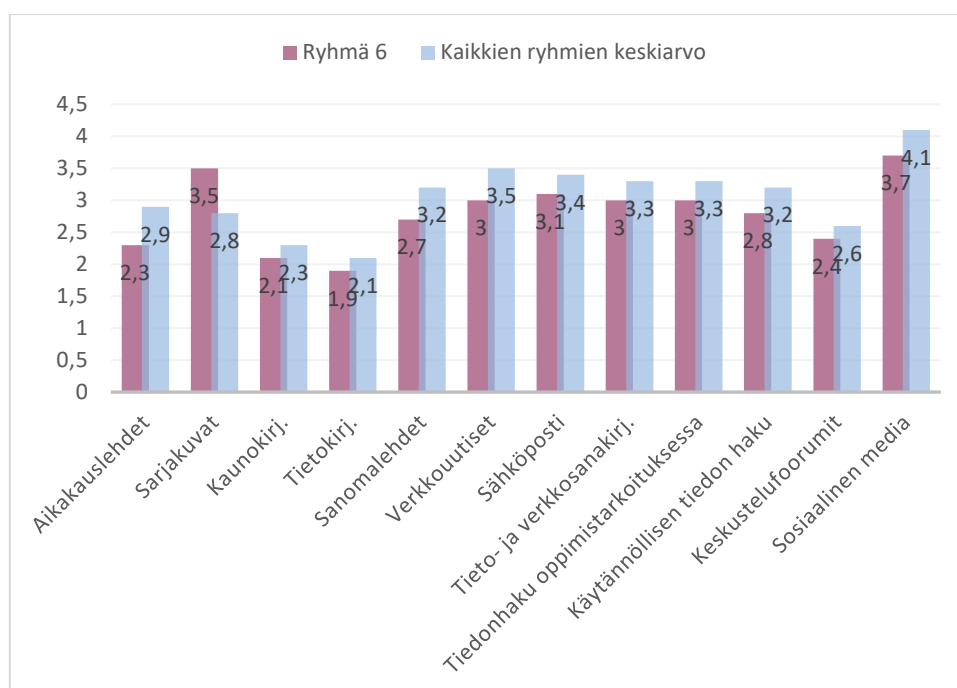
Kuvio 34. Ryhmän 5 mediankäyttö

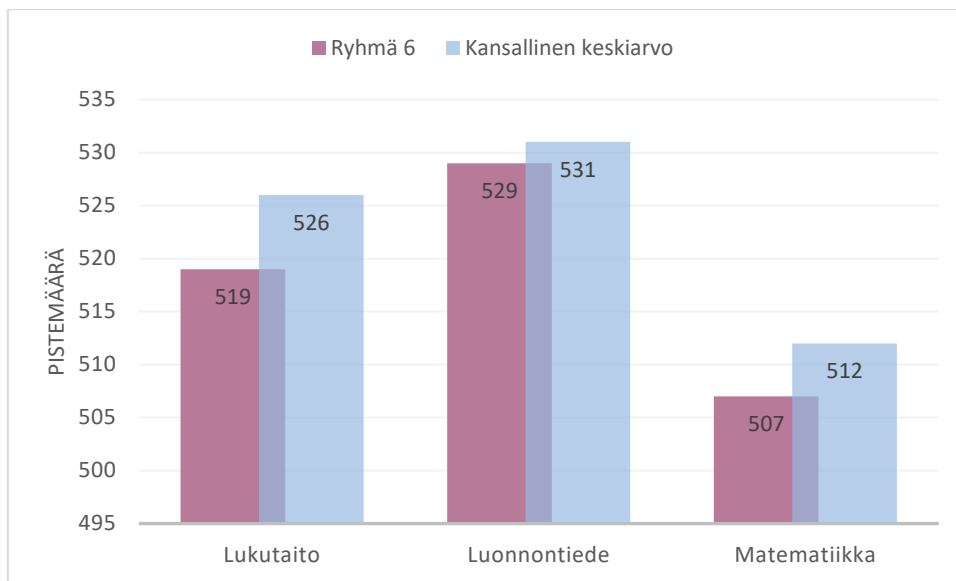
Kuvio 35. Ryhmän 5 oppimistulokset

Ryhmä 6: Sarjakuvien lukijat

Kuudenteen mediankäyttöryhmään kuului 25 prosenttia aineiston oppilaista, eli se oli ryhmistä suurin. Ryhmä koostui suurimmaksi osaksi pojista, joiden osuus oli 64 prosenttia ryhmään kuuluvista nuorista. Tähän ryhmään kuuluvien nuorten perheet kuuluivat sosioekonomisesti alempiin ryhmiin. Ryhmä nimettiin sarjakuvien lukijoiksi, sillä sarjakuvia lukuun ottamatta mediankäyttöaktiivisuus oli keskitasoa passiivisempaa. Selkeästi vähiten luettiin kauno- ja tietokirjallisuutta (kuvio 36). Ryhmän oppilaiden keskimääräinen tulos PISA-arvioinnissa oli hieman kansallista keskiarvoa heikompaa: kansalliseen keskiarvoon verrattuna suurin ero oli lukutaidossa (kuvio 37). Vaikka ryhmän lukemisaktiivisuus olikin keskiarvoa passiivisempaa, oli käyttöaktiivisuus kuitenkin useimpien medioiden kohdalla suunnilleen kuukausikäytön luokkaa. Kyse ei siis ole täysin lukemattomista nuorista.

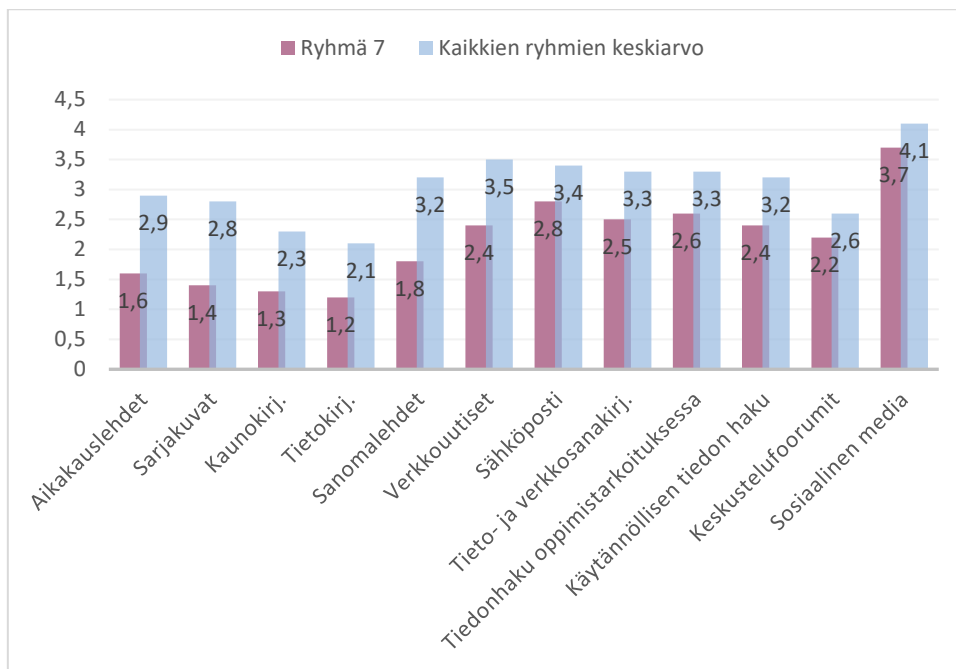
Kuvio 36. Ryhmän 6 mediankäyttö

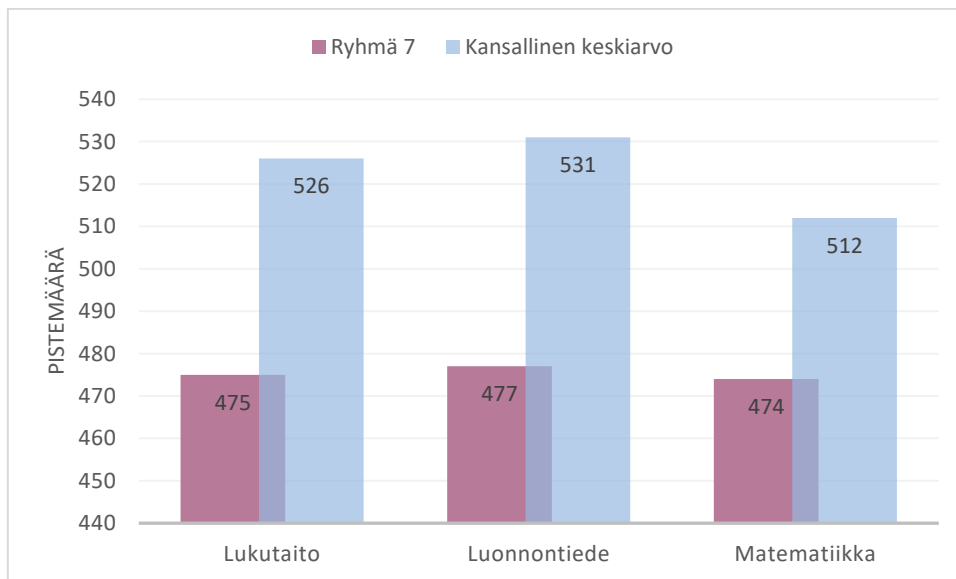
Kuvio 37. Ryhmän 6 oppimistulokset

Ryhmä 7: Lukemista karttavat

Seitsemäs mediankäyttöryhmä kattoi 14 prosenttia nuorista. Heistä 46 prosenttia oli tyttöjä ja 54 prosenttia poikia. Tämän ryhmän sosioekonominen tausta oli selkeästi keskitason alapuolella ja kaikista mediankäyttäjryhmistä alhaisin (0,01). Tälle ryhmälle oli ominaista kaikenlaisen lukemisen välttely (kuvio 38), ja siksi se nimettiin lukemista karttaviksi. Vaikka tämän ryhmän nuoret lukivat selvästi keskimääräistä passiivisemmin kaikkia tarkasteltuja tekstejä, sosiaalista mediaa käytettiin kuitenkin hieman aktiivisemmin muihin teksteihin verrattuna. Kun otetaan huomioon ryhmän heikko kiinnostus lukemiseen, ei liene yllättävää, että ryhmän oppilaat menestyivät PISA-kokeissa kaikkein heikoiten: saavutetut pistemäärät jäivät jopa OECD-maiden keskitason alapuolelle kaikilla tutkimuksen osa-alueilla (kuvio 39). Suomessa heikkojen lukijoiden määrä on lisääntynyt (Vettenranta ym. 2016) ja yksi syy siihen voi olla tällaisten passiivisten lukijoiden määrän lisääntyminen (ks. Sulkunen & Nissinen 2014).

Kuvio 38. Ryhmän 7 mediankäyttö

Kuvio 39. Ryhmän 7 oppimistulokset

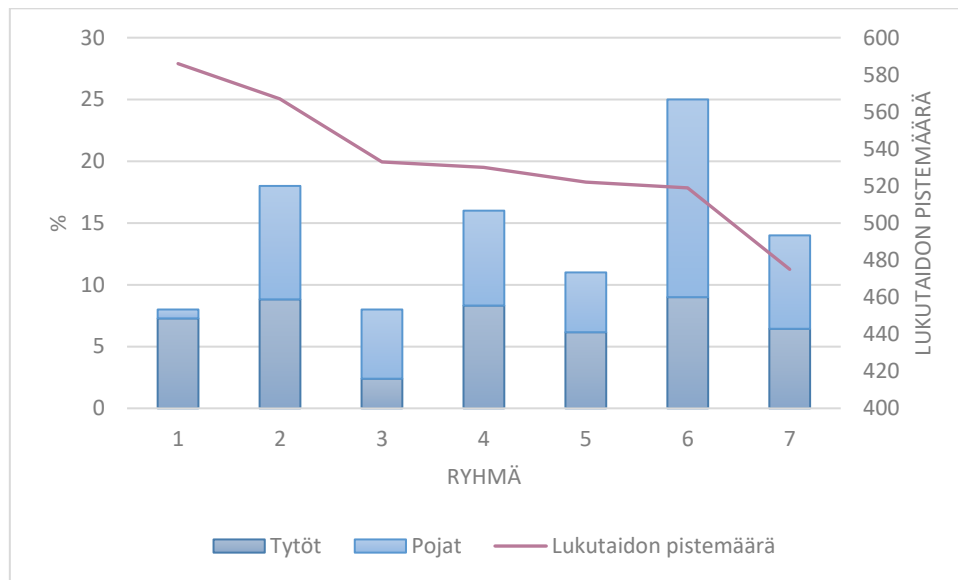
Ryhmien yhteenveto

Tässä esitetyt mediankäyttäjryhmät ja niiden lukutaidon tasot olivat osin samankaltaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa (ks. Leino ym. 2004; Sulkunen & Nissinen 2014). Lukeminen on kuitenkin selvästi siirtynyt yhä enemmän verkkoon, sillä verkkotekstejä luettiin kaikissa ryhmissä ainakin jonkin verran. Verkkoteksteihin vahvasti painottuva lukeminen ei kuitenkaan riitä tuottamaan monipuolista ja korkeatasoista lukutaitoa, kuten aktiivisten verkkotekstien lukijoiden ryhmän tulos osoitti. Edellisten tutkimusten tavoin paras lukutaito oli niillä, jotka lukivat kaunokirjallisuutta sekä muita tekstejä omaksi ilokseen. Hyviin tuloksiin ylsivät myös nuoret niissä ryhmissä (esim. lehtitekstien ja kaunokirjallisuuden lukijat sekä monipuoliset mediankäyttäjät), joissa luettiin monipuolisesti ja keskimääräistä enemmän eri tekstejä, vaikka nämä nuoret lukivatkin kaunokirjallisuutta hieman harvemmin kuin aktiivisten kaunokirjallisuuden lukijoiden ryhmässä. Parhaimpien lukijoiden ryhmälle oli yhteistä myös se, että oppilaiden sosioekonominen tausta oli keskimääräistä korkeampi.

Heikoiten pärjäsivät ne ryhmät, joissa nuoret lukivat yksipuolisesti tai lukivat hyvin vähän. Tällainen oli esimerkiksi lukemista karttavien ryhmä. On myös tärkeää huomata, että lukemista karttavissa oli lähes yhtä paljon tyttöjä ja poikia. Aiempiin tutkimuksiin verrattuna tyttöjen osuus onkin kasvanut. Tulokset vahvistavat siis aiemmin havaittua: mitä monipuolisemmin ja aktiivisemmin luetaan, sitä parempi lukutaito keskimäärin on. (Ks. Leino ym. 2004; Sulkunen & Nissinen 2014). Samankaltainen yhteys on myös havaittavissa luonnontieteiden ja matematiikan osaamisessa.

Kuviossa 40 esitetään vielä kootusti kunkin mediankäyttäjryhmän osuus ja jakautuminen sukupuolen mukaan sekä ryhmien keskimääräiset oppimistulokset lukutaidon osalta. Ryhmien välisiä eroja lukutaidossa voidaan pitää merkittävän suurina. PISAn lukutaitoasteikolla 40 pistettä vastaa likimain yhden kouluvuoden edistymistä (PISA-tuloksissa 15-vuotiaiden 9.- ja 8.-luokkalaisten keskimääräinen taustamuuttujien suhteen vakioitu ero on noin 40 pistettä). Parhaiten menestyneen ryhmän 1, aktiivisten kaunokirjallisuuden lukijoiden, lukutaidon taso oli 60 pistettä kansallista lukutaitokeskiarvoa (526 pistettä) parempi. Lähinnä kansallista keski-

soa olivat mediankäyttäjryhmät 4 (lehtitekstejä ja uutisia lukevat kaunokirjallisuuden kaihtajat, 530 pistettä) ja 5 (aktiiviset verkkotekstien lukijat, 522 pistettä). Heikoimmin menestyneen ryhmän 7, lukemista karttavien ryhmän, tulos oli puolestaan 51 pistettä kansallista keskiarvoa heikompi ja peräti 111 pistettä parhaiten menestyntä ryhmää heikompi.

Kuvio 40. Mediankäyttäjryhmien osuudet, sukupuolijakautumat ja lukutaidon pistemäärä

5 Pohdinta

Tässä Nuorten media-arki ja lukutaito -raportissa on tarkasteltu 15-vuotiaiden suomalaisnuorten mediankäyttöä, erityisesti uutismedian eli sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisaktiivisuutta ja niiden yhteyttä lukutaidon oppimistuloksiin. Vuonna 2015 kerätty PISA-aineisto osoitti, että 15-vuotiaista suomalaisnuorista suurin osa lukee sanomalehteä ainakin joskus; neljännes lukee useita kertoja viikossa. Sanomalehtien lukemisaktiivisuus on kuitenkin laskenut merkittävästi vuodesta 2009, jolloin nykyistä useampi nuori tarttui sanomalehteen. Suomalaisnuoret kuluttavat kuitenkin yhä journalismia, mutta lukeminen on siirtynyt huomattavassa määrin internetiin, sillä 53 prosenttia nuorista luki verkkouutisia vähintään useita kertoja viikossa. Nuorista 18 prosenttia luki sekä sanomalehtiä että verkkouutisia useita kertoja viikossa. Tästä huolimatta kaikkein passiivisimpien lukijoiden osuus on merkittävä: noin 13 prosenttia nuorista ilmoitti, ettei lukenut sanomalehtiä eikä verkkouutisia miltei koskaan. Kotitaustalla on yhteyttä

sanomalehtien ja verkkouutisten aktiiviseen lukemiseen siten, että klassista kulttuuria arvostavissa kodeissa sekä korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden vanhempien kodeissa sanomalehtiä ja verkkouutisia luetaan muita enemmän. Vielä vuonna 2009 kodin sosioekonominen tausta ei ollut merkittävässä määrin yhteydessä nuorten sanomalehtien lukemisaktiivisuuteen. Sosioekonominen tausta vaikutti jonkin verran, joskaan ei merkitsevästi, aivan aktiivisimpaan lehtien lukemiseen. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan kodin kulttuurinen ja sosioekonominen tausta vaikuttavat merkitsevästi sekä sanomalehtien että verkkouutisten lukemisaktiivisuuteen, joten kotitaustan vaikutus on voimistunut vuoden 2009 tilanteeseen verrattuna.

Kotitaustan ja hyväosaisuuden osuus lukemisaktiivisuuden selittäjänä on yhteiskunnallisesti huolestuttavaa ja haastavaa. PISA 2015 -tutkimus osoittaa, että oppimistulokset matematiikassa ja luonnontieteissä ovat laskeneet ja koulutuksen tasa-arvokehitys on heikentynyt (Vettenranta ym. 2016). Vaikka suomalaisnuoret ovat kansainvälisellä tasolla edelleen huippuosaajien joukossa, on kehityssuunta kansallisesta näkökulmasta huolestuttava, koska koulutuspoliittinen tasa-arvon ihanteemme ei enää käytännössä toteudukaan. Uutismediakaan ei onnistu tavoittamaan kaikkein passiivisimpia ja vähiten kulttuuria arvostavia perheitä ja niiden nuoria, joten sanomalehtisisältöjen lukemisen juurruttaminen osaksi näiden perheiden ja nuorten arkea on yksi keskeisimmistä haasteista. Kuinka tavoittaa nuoret, joiden perheissä uutismedian seuraamisella ei ole perinteitä?

Huomionarvoista on, että sanomalehtien lukemisaktiivisuuden heikentymisestä huolimatta pojat lukevat sanomalehtiä jopa hieman aktiivisemmin kuin tytöt, vaikka ero ei olekaan tilastollisesti merkitsevä. Sen sijaan verkkouutisia pojat lukevat tyttöjä selvästi aktiivisemmin ja ero on merkitsevä. Pojat näyttävät suosivan lyhyitä ja ajankohtaisia tekstejä tyttöjä enemmän. Kun lukutaitoa on mitattu digitaalisia tekstejä käyttäen, on sukupuoliero ollut pienempi kuin painettuja tekstejä käytettäessä (esim. Leino & Nissinen 2012). Printtilehtien ja uutissivujen sisältöjen lukeminen voi siis tarjota mahdollisuuksia erityisesti poikien lukuharrastuksen ylläpitämiseen sekä jollain tasolla jopa lukutaidon kehittämiseen, sillä lukutaidon kannalta kaikenlainen lukeminen on hyvä asia.

Nuorten mediankäyttäjryhmissä havaittiin erilaisia lukemistottumuksia. Ryhmistä erityisesti kaikenlaista lukemista karttavat nousivat esiin: sosiaalinen media kiinnosti jossain määrin tämän ryhmän nuoria, mutta kuvaavampaa oli, ettei ryhmään kuuluvia innostanut painettujen tekstien lukeminen. Heikko kiinnostus lukemista kohtaan ilmeni myös erittäin heikkoina oppimistuloksina. Tärkeää olisi saada trendi kääntymään siten, että heikkojen lukijoiden määrä pieneneisi ja hyvien lukijoiden määrä lisääntyisi. Nuoria tulisikin pyrkiä sitouttamaan entistä enemmän lukemiseen sekä harrastamaan lukemista. (Vettenranta ym. 2016, 38.)

Tutkimukset ovat osoittaneet kaunokirjallisuuden lukemisen kehittävän lukutaitoa merkittävästi (OECD 2010a, 35; myös Leino & Nissinen, painossa), etenkin kun lukutaidon osaamista on tähän asti mitattu pitkälti painettuihin teksteihin pohjaavilla tehtävillä. Kaunokirjallisuuden lukeminen kehittää pitkäjänteistä lukemista ja laajojen kokonaisuuksien sekä rakenteiden hahmottamista, mitä esimerkiksi lyhyet verkkotekstit eivät kehitä samalla tavoin (ks. esim. Herkman & Vainikka 2012a, 144). Tietoyhteiskunnan vaatimusten mukaisen lukutaidon saavuttamiseksi on kuitenkin luettava myös muita tekstilajeja monenlaisissa tekstiympäristöissä. Nyky-yhteiskunnan lukutaito vaatii nimenomaan monipuolista lukemista. Tällaisia monipuolisia, menestyviä lukijoita on edellä esitetyssä jaottelussa ryhmissä 1–3. Heille yhteisenä tekijänä on kaunokirjallisuuden, uutismedioiden ja aikakauslehtien keskimääräistä aktiivisempi lukeminen. Sanomalehtien ja verkkouutisten lukemisen myönteinen yhteys lukutaitoon näkyy siten, että eniten näitä lukevilla oli paras lukutaito ja lisäksi tyttöjen ja poikien keskimääräiset osaamiserot (tyttöjen hyväksi) olivat suurimmillaan vähiten lukevien nuorten joukossa ja pienimmillään eniten lukevien joukossa. Lisäksi sanomalehtiä lukevat ovat kiinnostuneempia myös muiden tekstien lukemisesta kuin passiivisesti sanomalehtiin suhtautuvat. Näin sanomalehtien lukeminen voi yhtenä tekijänä olla tukemassa monipuoliseksi ja hyväksi lukijaksi kehittymistä niin tytöillä kuin pojillakin.

Tietoverkkojen valta-aseman myötä uutismedian lukemisen taitokin on entistä tärkeämpää. Sanomalehdillä kaikissa muodoissaan on edelleen merkittävä asema ajankohtaisen – paikallisen ja maailmanlaajuisen – tiedon välittämisessä. Uutismediat tarjoavat yleissivistystä, jota tarvitaan myös silloin, kun arvioidaan tekstien ja kuvien luotettavuutta (esim. Leino 2016, 53). Uu-

tismedia itsessään tarjoaa siis välineitä uutismedian tekstien lukutaidon kehittämiseen. Kun nykynuorten media-arki koostuu pitkälti digitaalisista sisällöistä, ja mediankäyttö painottuu sosiaaliseen mediaan ja keskinäiseen viestittelyyn, on välttämätöntä, että nuorilla on monipuolisia tulkinta- ja sisällöntuotantotaitoja (Leino 2014; Pönkä 2016, 87). Nuoria pitäisi niin sanotusti tiedostuttaa verkkoympäristön piirteistä, jotta nuoret osaisivat erottaa oikeat uutiset esimerkiksi valeuutisista ja mainoksista, jotka verkkomaailmassa saattavat näyttää hyvinkin paljon uutisilta (Kaseva 2016, 62–63). On tärkeää myös ymmärtää, miten painettu lehti eroaa saman lehden verkkosivujen uutisvirrasta: Kun verkkosivujen kautta pystytään tarjoamaan uutisia ympäri vuorokauden, on painettujen lehtien tarjottava lukijalle esimerkiksi syvällisempiä haastatteluja tai näkökulmia. Painettu lehti ei voi enää ajallisesti kilpailla verkkotarjonnan kanssa. Verkkoympäristö mahdollistaa myös painettua lehteä helpommin intertekstuaalisuuden ja multimodaalisuuden: uutiseen voidaan sisällyttää vaikkapa video tai linkki sosiaaliseen mediaan. (Leino 2016, 50–54.) Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kummallakin muodolla olisi paikkansa osana uutismediaa: ne ovat toisiaan täydentäviä ja tukevat lukutaitoa, kuten edellä esitetyt tulokset osoittavat.

Lähteet

- Caponera, E., Sestito, P. & Russo, P. M. 2016. The influence of reading on mathematics and science achievement. *The Journal of Educational Research* 109 (2), 197–204. <https://doi.org/10.1080/00220671.2014.936998>. (Luettu 5.10.2017.)
- Cope, B. & Kalantzis, M. (toim.) 2000. *Multiliteracies – Literacy learning and the design of social futures*. London: Routledge.
- Cromley, J. G. 2009. Reading achievement and science proficiency: International comparisons from the Programme on International Student Assessment. *Reading Psychology* 30 (2), 89–118. <https://doi.org/10.1080/02702710802274903>. (Luettu 5.10.2017.)
- Findahl, O. 2012. *Barn och ungas medieanvändning i Internet-världen*. Göteborg: Nordicom.
- Hautamäki, J., Kupiainen, S., Marjanen, J., Vainikainen, M.-P. & Hotulainen, R. 2012. Oppimaan oppiminen peruskoulun päättövaiheessa. Tilanne vuonna 2012 ja muutos vuodesta 2001. Helsingin yliopisto: Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia No 347.
- Herkman, J. 2010. Median markkinoituminen, milleniaalit ja mediakasvatus. Teoksessa M. Meriranta (toim.) *Mediakasvatuksen käsikirja*. Helsinki: Unipress, 63–85.
- Herkman, J. & Vainikka, E. 2012a. Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Herkman, J. & Vainikka, E. 2012b. Uudet lukemisyhteisöt, uudet lukutavat. Tampereen yliopisto: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus.
- Huhtanen, E. (toim.) 2016. Lasten mediamaailma pähkinänkuoressa. *Mediakasvatusseuran julkaisu* 5/2016.
- Kaseva, T. 2016. Oi kyllä, monilukutaito pelastaa äidinkielen opetuksen. Teoksessa K. Leino & O. Kallionpää (toim.) *Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet*. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 59–71.
- Kotilainen, S. & Soininen, A. 2013. Tyttöjen ja poikien nettikulttuurit mediakasvatuksen haasteena. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen & A. Suoninen (toim.) *Lapset netissä – puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä*. *Mediakasvatusseuran julkaisu* 1/2013, 16–24.
- Kupari, P., Sulkunen, S., Vettenranta, J. & Nissinen, K. 2012. Enemmän iloa oppimiseen. Neljännen luokan oppilaiden lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen. *Kansainväliset PIRLS- ja TIMSS-tutkimukset Suomessa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kärki, A. 2005. Aamupala loppuu aina ennen lehteä. Kertomuksia lukemisesta. Teoksessa V. Heikkinen (toim.) *Tekstien arki*. *Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Helsinki: Gaudeamus, 179–189.
- Leino, K., Linnakylä, P. & Malin, A. 2004. Finnish students' multiliteracy profiles. *Scandinavian Journal of Educational Research* 48 (3), 251–270.
- Leino, K. & Nissinen, K. 2012. Verkkolukutaito ja tietokoneen käyttö PISA 2009 -tutkimuksessa. Teoksessa S. Sulkunen & J. Välijärvi (toim.) *PISA09. Kestääkö osaamisen pohja? Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu* 2012:12, 62–77.
- Leino, K. 2014. The relationship between ICT use and reading literacy. Focus on 15-year-old Finnish students in PISA studies. *Finnish Institute for Educational Research Studies* 30.
- Leino, K. 2015. Teknologian käyttö kotona ja koulussa. Teoksessa J. Välijärvi & P. Kupari (toim.) *Millä eväillä osaaminen uuteen nousuun? PISA 2012 -tutkimustuloksia*. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu* 2015:6, 94–107.

- Leino, K. 2016. Monipuolinen verkkotekstien käyttö tukee tekstitaitoja. Teoksessa K. Leino & O. Kallionpää (toim.) Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 46–58.
- Leino, K. & Nissinen, K. (painossa). Suomalaisoppilaiden lukemiseen sitoutuminen, taustatekijät ja lukutaito: yhteyksien etsiminen polkuanalyysillä. Teoksessa Juuti, K. & Rautopuro, J. (toim.) PISA 2015:n tuloksia. Suomen kasvatustieteellinen seura, Kasvatusalan tutkimuksia.
- Leino, K., Nissinen, K., Puhakka, E. & Rautopuro, J. 2017. Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Linnakylä, P., Malin, A., Blomqvist, I. & Sulkunen, S. 2000. Lukutaito työssä ja arjessa. Aikuisten kansainvälinen lukutaitotutkimus Suomessa. Opetushallitus ja Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Linnakylä, P. & Malin, A. 2006. Tuokeko sanomalehtien lukeminen oppimista? Sanomalehtien lukemiskiinnostavuus ja oppimistulokset. Koulutuksen tutkimuslaitos ja Sanomalehtien liitto.
- Matikainen, J. 2011. Yleisöjen sukupolvet – vastaanottajista tuottajiin? Teoksessa J. Matikainen (toim.) Muuttuvat mediat – haasteelliset sukupolvet. Helsinki: Infor, 14–32.
- MediaAuditFinland 2016. Levikkitilasto LT2016. <http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2017/06/Levikkitilasto-2016.pdf>. (Luettu 3.10.2017.)
- MediaAuditFinland 2017. Digitaalisuuden osuus sanomalehtien levikistä kasvaa. <http://mediaauditfinland.fi/digitaalisuuden-osuus-sanomalehtien-levikista-kasvaa/>. (Luettu 3.10.2017.)
- Medioiden mielikuvat 2016. Sanomalehtien Liitto & TNS Gallup Oy. <https://www.sanomalehdet.fi/ajankohtaista/uutiset/sanomalehtien-k%C3%A4rki-asema-luotettavimpana-mediana-vahvistui>. (Luettu 2.10.2017.)
- Mehtäläinen, J., Niilo-Rämä, M. & Nissinen, V. 2017. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen päätulokset. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Nunberg, G. 1996. Farewell to the information age. Teoksessa G. Nunberg (toim.) The future of the book. Berkeley, CA: University of California Press, 103–138.
- OECD 2010a. PISA 2009 results: Learning to learn: Student engagement, strategies and practices (vol. III). Paris: OECD.
- OECD 2010b. The High Cost of Low Educational Performance. Paris: OECD.
- OECD 2015. PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic, Financial Literacy and Collaborative Problem Solving. Revised edition. Paris: OECD.
- Rahja, R. 2013. Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa. Helsinki: Mediakasvatusseura ry.
- Ruotsalainen, J. 2016. Intiimiä journalismia? Diginatiivit mediat ja journalismin mahdollinen tulevaisuus. Media & Viestintä 39 (4), 228–253.
- Sanomalehtien Liitto 2017a. Sanomalehtitieto. <https://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto>. (Luettu 2.10.2017.)
- Sanomalehtien Liitto 2017b. Median käyttö. <https://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/median-k%C3%A4ytt%C3%B6>. (Luettu 2.10.2017.)
- Sulkunen, S. 2007. Text Authenticity in International Reading Literacy Assessment. Focusing on PISA 2000. Jyväskylä Studies in Humanities 76.
- Sulkunen, S., Välijärvi, J., Arffman, I., Harju-Luukkainen, H., Kupari, P., Nissinen, K., Puhakka, E. & Reinikainen, P. 2010. PISA 2009 Ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:21.
- Sulkunen, S. 2012. Suomalaisnuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen muuttuminen vuodesta 2000. Teoksessa S. Sulkunen & J. Välijärvi (toim.) PISA09. Kestääkö osaamisen pohja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:12, 12–32.
- Sulkunen, S. & Nissinen, K. 2012. Heikot lukijat Suomessa. Teoksessa S. Sulkunen & J. Välijärvi (toim.) PISA09. Kestääkö osaamisen pohja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:12, 46–61.
- Sulkunen, S. & Nissinen, K. 2014. Suomalaisnuorten lukijaprofiilit. Kasvatus 45 (1), 34–48.

- Tandoc, E. C. Jr. & Vos, T. P. 2015. The journalist is marketing the news. *Journalism Practice* 10 (8), 950–966. <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1087811>. (Luettu 5.10.2017.)
- Tien Vu, H. 2014. The online audience as gatekeeper: The influence of reader metrics on news editorial selection. *Journalism* 15 (8), 1094–1110. <https://doi.org/10.1177/1464884913504259>. (Luettu 5.10.2017.)
- Uskali, T. 2011. Kohti ubiikkia mediaekosysteemiä. Teoksessa J. Matikainen (toim.) *Muuttuvat mediat – haasteelliset sukupolvet*. Helsinki: Infor, 110–117.
- Vettenranta, J., Välijärvi, J., Ahonen, A., Hautamäki, J., Hiltunen, J., Leino, K., Lähteinen, S., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Rautopuro, J. & Vainikainen, M-P. 2016. PISA15 Ensituloksia. Hui-pulla pudotuksesta huolimatta. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2016:41.

Liite 1. Keskeisten tausta- ja asennemuuttujien kuvaus

Kodin sosioekonominen tausta

Kodin sosioekonomisen taustan mittari ESCS (PISA Index of Economic, Social and Cultural Status) on pistemäärä, joka muodostetaan kokoamalla yhteen tiedot vanhempien ammatista ja koulutuksesta sekä useista perheen varallisuutta mittaavista muuttujista. ESCS-pistemäärä on standardoitu siten, että sen keskiarvo OECD-maissa on 0 ja keskihajonta 1. Positiiviset arvot kertovat siis OECD-maiden keskitasoa korkeammasta ja negatiiviset keskitasoa alhaisemmasta sosioekonomisesta asemasta. Suomessa ESCS:n keskiarvo oli 0,25 ja keskihajonta 0,75.

Kodin kulttuuritausta

Kodin kulttuuritaustaa arvioitiin kysymällä nuorilta, onko heillä kotonaan klassista kirjallisuutta (esimerkiksi Aleksis Kiven teoksia), runokirjoja tai erilaisia taideteoksia. Vastauksista muodostettiin pistemäärä, joka standardoitiin samalla tavalla kuin ESCS. Suomessa kulttuuritaustaa mittaavan pistemäärän keskiarvo oli 0,15 ja keskihajonta 1,10.

Kiinnostus lukemiseen

Kiinnostusta lukemiseen mitattiin seuraavien väittämien avulla:

1. Luen vain, jos on pakko.
2. Lukeminen on yksi mieliharrastuksistani.
3. Keskustelen mielelläni kirjoista muiden kanssa.
4. Minun on vaikea lukea kirjoja loppuun.
5. Olen iloinen, jos saan kirjan lahjaksi.
6. Minusta lukeminen on ajanhaaskausta.
7. Luen ainoastaan saadakseni tietoja, joita tarvitsen.
8. En pysty keskittymään lukemiseen kauempaa kuin muutaman minuutin.
9. Kerron mielelläni mielipiteitä kirjoista, joita olen lukenut.
10. Vaihtelen mielelläni kirjoja ystäväieni kanssa.

Nuoret arvioivat väittämiä neliluokkaisella asteikolla: (1) täysin samaa mieltä, (2) samaa mieltä, (3) eri mieltä ja (4) täysin eri mieltä. Väittämät kuuluivat PISA-kyselyn kansalliseen osioon, ts. ne esitettiin vain suomalaisoppilaille. Vastauksista muodostettiin pääkomponenttianalyysillä summapistemäärä, joka standardoitiin siten, että sen kansallinen keskiarvo on 0 ja keskihajonta 1.

Liite 2. Nuorten mediankäyttöryhmät

Nuoret jaettiin eri medioiden käyttöaktiivisuuden perusteella seitsemään klusteriin eli mediankäyttöryhmään. Taulukossa tummennetut kohdat ilmentävät keskimääräistä aktiivisempaa median käyttöä, klustereiden suurta eroavuutta tai keskimääräistä korkeampaa sosioekonomista statusta. Taulukon arvot noudattavat kyselylomakkeen asteikkoa (1 = Ei koskaan tai tuskin koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Noin kerran kuussa, 4 = Useita kertoja kuussa, 5 = Useita kertoja viikossa).

Ryhmä	Aika- kaus-leh- det	Sarjaku- vat	Kauno- kirj.	Tietokirj.	Sanomaleh- det	Verkkouutiset	Sähkö- posti	Tieto- ja verk- kosanakirj.	Tiedonhaku (oppimi- nen)	Tiedonhaku (käytännöllii- nen)	Keskustelu- foorumit	Sosiaali- nen media	%	ESCS
1	3,5	1,8	4,1	2,1	3,7	3,5	3,8	3,5	3,6	3,6	2,4	4,5	8	0,52
2	4,0	4,1	3,3	2,8	4,3	3,9	3,5	3,5	3,5	3,3	2,3	4,1	18	0,42
3	3,7	4,0	2,9	3,2	4,2	4,5	4,1	4,1	4,3	4,2	4,3	4,7	8	0,48
4	3,4	2,1	1,8	2,0	4,2	3,9	3,4	3,3	3,3	3,4	2,8	4,4	16	0,21
5	2,2	1,7	1,7	1,5	2,0	3,9	3,6	3,5	3,6	3,6	2,9	4,5	11	0,25
6	2,3	3,5	2,1	1,9	2,7	3,0	3,1	3,0	3,0	2,8	2,4	3,7	25	0,19
7	1,6	1,4	1,3	1,2	1,8	2,4	2,8	2,5	2,6	2,4	2,2	3,7	14	0,01
Keski- arvo	2,9	2,8	2,3	2,1	3,2	3,5	3,4	3,3	3,3	3,2	2,6	4,1		
Hajonta	0,91	1,16	1,01	0,70	1,09	0,69	0,43	0,50	0,53	0,59	0,73	0,40		